

Jälkihuollon toteuttaminen 21– 24-vuotiaille asiakkaille

Asiakkaiden ja ohjaajien näkemyksiä lastensuojelun jälkihuollosta Pirkanmaan hyvinvointialueella

Marleena Aalto

Henna Koskiranta

OPINNÄYTETYÖ
Marraskuu 2023

Sosionomin tutkinto-ohjelma

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosionomin tutkinto-ohjelma

AALTO, MARLEENA & KOSKIRANTA, HENNA:

Jälkihuollon toteuttaminen 21–24-vuotiaille asiakkaille

Asiakkaiden ja ohjaajien näkemyksiä lastensuojelun jälkihuollosta Pirkanmaan hyvinvointialueella

Opinnäytetyö 53 sivua, joista liitteitä 4 sivua
Marraskuu 2023

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, mitä tarpeita 21–24-vuotiailla lastensuojelun jälkihuollon asiakkailla on sekä mitä jälkihuollon pitäisi sisältää ja miten sitä tulisi toteuttaa. Opinnäytetyön tavoitteena oli saada nuorten ääni kuuluviin ja tuoda heidän tarpeitaan esiin. Tavoitteena oli myös tuoda nuorten ja ohjaajien ajatuksia tiedoksi toisilleen ja herättää keskustelua mahdollisista epäkohdista jälkihuollossa. Lisäksi haluttiin tutkia, onko vuonna 2020 toteutettu lakimuutos jälkihuollon ikärajan nostamisesta 25 ikävuoteen tarpeellinen. Teoriaosuudessa syvennyttiin jälkihuollon lainsäädäntöön, toteuttamiseen, tarkoitukseen ja tehtävään sekä nuorten tuen tarpeisiin.

Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Pirkanmaan hyvinvointialueen kanssa. Tutkimusote oli kvalitatiivinen. Tutkimusaineisto kerättiin ryhmähaastatteluin. Haastateltavana oli kolme 21–24-vuotiasta jälkihuollon asiakasta sekä kolme jälkihuollon ohjaajaa. Tutkimuksen aineisto litteroitiin ja sen jälkeen analysoitiin käyttäen aineistolähtöistä sisällönanalyysiä.

Tutkimuksen tulosten mukaan sekä asiakkaiden että ohjaajien mielestä tärkeintä 21–24-vuotiaiden kohdalla jälkihuollossa on henkinen tuki ja ohjaus arjessa. Lisäksi nuoret kaipaavat tukea talousasioissa, työssä ja opiskelussa sekä mielen-terveyden ja päihteidenkäytön haasteissa. Nuoret olivat erittäin tyytyväisiä saamaansa jälkihuoltoon, mutta olisivat kaivanneet enemmän tietoa jälkihuollosta jo ennen itsenäistymistä. Ohjaajat nimesivät jälkihuollon suurimmiksi kehityskoh-teiksi resurssien ja työntekijöiden vähäisen määrän sekä ajan puutteen. Molemmat ryhmät olivat tyytyväisiä lakimuutokseen ja näkivät sen tarpeellisena.

21–24-vuotiailla jälkihuollon asiakkailla tuen tarve ei välttämättä ole jatkuvasti suurta, mutta jälkihuollolla on silti tärkeä ennaltaehkäisevä vaikutus. Jälkihuolto tarjoaa nuorille tukiverkon ja samalla ehkäisee syrjäytymistä. Jatkossa olisi oleellista tutkia, onko jälkihuolto tasalaatuista kaikille asiakkaille eri hyvinvointialueilla. Lisäksi olisi tärkeää tutkia ikärajan muutoksen vaikutuksia pidemmällä aikavälillä.

Asiasanat: jälkihuolto, lastensuojelu, tukimuodot

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

AALTO, MARLEENA & KOSKIRANTA, HENNA:
Aftercare of Child Protection with Clients Aged 21-24
Views of Clients and Instructors of Aftercare in The Wellbeing Services County
of Pirkanmaa

Bachelor's thesis 53 pages, appendices 4 pages
November 2023

The purpose of this thesis was to find out what kind of needs the 21–24-year-old clients in aftercare of child protection have. Due to an amendment, which became valid in 2020, aftercare is now offered until the age of 25. The objective of this thesis was to make the clients' voices heard and bring up the needs of the 21–24-year-old clients.

The study was carried out as a qualitative research. The material was collected by group interviews involving three clients and three instructors of aftercare. The study was carried out together with The Wellbeing Services County of Pirkanmaa.

The results of the research showed that both clients and instructors believed that the most important form of support in aftercare for the 21–24-year-old clients was mental support and instruction in everyday life. Also, the clients of aftercare may need support with financial issues, work and education and challenges with mental health and substance abuse.

Although the clients were satisfied with the services of aftercare, the instructors pointed out that there are not enough resources in the aftercare of child protection to serve it in the most effective way. In the future it would be reasonable to research the long-term effects of the amendment.

Key words: aftercare, child protection, forms of support

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	LASTENSUOJELUN JÄLKIHUOLTO	7
	2.1 Lastensuojelun jälkihuolto ja lainsäädäntö	7
	2.2 Jälkihuollon tarkoitus ja tehtävä	9
	2.3 Nuorten tuen tarpeet ja jälkihuollon toteuttaminen	11
	2.4 Aiempia tutkimuksia	15
	2.5 Teoriaosuuden yhteenveto	19
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	21
	3.1 Tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset	21
	3.2 Tutkimusaineiston keruu	22
	3.3 Tutkimusaineiston analyysi	24
4	ASIAKKAIDEN JA OHJAAJIEN NÄKEMYKSIÄ	27
	4.1 Henkinen tuki ja ohjaus arjessa	27
	4.2 Talousasiat ja raha	30
	4.3 Päihteet ja mielenterveys	31
	4.4 Työ ja opiskelu	32
	4.5 Jälkihuollon kehityskohteet	33
5	JOHTOPÄÄTÖKSET	35
6	POHDINTA	42
	6.1 Eettisyys ja luotettavuus	42
	6.2 Opinnäytetyön prosessi ja jatkotutkimusaiheet	43
	LÄHTEET	46
	LIITTEET	50
	Liite 1. Suostumuslomake	50
	Liite 2. Alustavat haastattelukysymykset	51
	Liite 3. Esite	52
	Liite 4. Saatekirje	53

1 JOHDANTO

Lastensuojelun jälkihuolto on nuorelle sijoituksen päätyttyä tarjottavaa kokonaisvaltaista tukea, jonka tarkoituksena on varmistaa, että nuorella on riittävät valmiudet itsenäiseen elämään. Jälkihuollon asiakkaille voidaan tarjota monenlaista tukea, liittyen esimerkiksi asumiseen, taloudenhallintaan tai opintoihin. (THL n.d.) Lastensuojelun jälkihuolto on ollut viime vuosina muutoksessa. Vuonna 2020 tehtiin lakimuutos, jonka myötä jälkihuoltoa tarjotaan 25 ikävuoteen asti. Aiemmin jälkihuolto-oikeus päättyi 21 ikävuoteen. Muutoksen vuoksi jälkihuollon asiakasmäärä on vuoden 2021 tilastotietojen mukaan noussut 19 prosenttia. Tuolloin 18 vuotta täyttäneitä asiakkaita oli yhteensä 10 787. (Forsell & Kuoppala 2022, 14.) Lakimuutoksen lisäksi vuonna 2023 sote-uudistuksen myötä sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestäminen siirtyi kunnilta ja kuntayhtymiltä hyvinvointialueille (Valtioneuvosto 2022). Tämän vuoksi myös Tampereella jälkihuollon järjestämisvastuu on nyt Pirkanmaan hyvinvointialueella.

Jälkihuollon ikärajan nostamisen myötä myös tarpeet palvelulle muuttuivat. Juuri itsenäistyneen nuoren ja 24-vuotiaan työelämässä olevan nuoren tuen tarpeet voivat olla hyvin erilaisia. Jotta jokainen jälkihuollon asiakas saa tarvitsemaansa yksilöllistä ja erilaiset elämäntilanteet huomioivaa jälkihuoltoa, tulee sen sisältöä ja toteutustapoja muokata eri ikäryhmille sopiviksi. Nyt kun lakiuudistuksesta on kulunut muutama vuosi, on oleellista tutkia, miten jälkihuolto on toiminut uudistuksen jälkeen erityisesti 21–24-vuotiaiden kohdalla ja mitä kehitettävää siinä vielä olisi. Hallitus on syksyllä 2023 esittänyt lastensuojelulakiin muutosta, jossa lastensuojelun jälkihuolto-oikeuden ikäraja laskettaisiin 23 vuoteen (Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lastensuojelulain ja varhaiskasvatustilain muuttamisesta VN/20569/2023). Siksi onkin tärkeää tutkia myös jälkihuollon vaikuttavuutta 21–24-vuotiaiden asiakkaiden kohdalla, ennen kuin ikäraja lähdetään uudelleen muuttamaan.

Opinnäytetyömme tarkoitus on selvittää, minkälaisia tarpeita erityisesti 21–24-vuotiailla jälkihuollon asiakkailla on. Lisäksi tarkoituksena on tutkia, mitä jälkihuollon tulisi heidän kohdallaan sisältää ja miten sitä tulisi toteuttaa. Opinnäytetyön

aihe valikoitui omasta kiinnostuksesta lastensuojelua ja etenkin jälkihuoltoa kohtaan. Lisäksi aihe on tällä hetkellä ajankohtainen lakimuutoksen myötä ja tutkimusta jälkihuollosta tarvitaan lisää.

Opinnäytetyömme tavoite on saada nuorten ääntä kuuluviin ja tuoda heidän tarpeitaan esiin. Tutkimuksessa tuodaan ilmi sekä asiakkaiden että ohjaajien näkökulmia ja halusimmekin herättää keskustelua ohjaajien ja nuorten välillä jälkihuollon nykytilasta sekä mahdollisista epäkohdista. Opinnäytetyö on toteutettu yhteistyössä Pirkanmaan hyvinvointialueen jälkihuollon kanssa. Opinnäytetyö toteutettiin ryhmähaastatteluina ja haastateltavat olivat Pirkanmaan jälkihuollon asiakkaita ja ohjaajia.

2 LASTENSUOJELUN JÄLKIHUOLTO

2.1 Lastensuojelun jälkihuolto ja lainsäädäntö

Lastensuojelulain tarkoituksena on taata lapselle turvallinen kasvuympäristö, tasapainoinen ja monipuolinen kehitys, sekä erityinen suojelu (Lastensuojelulaki 2007/417). Lastensuojelulaissa on määritelty mahdolliset tukitoimet, joiden avulla edellä mainitut lapsen oikeudet pyritään varmistamaan, mikäli jokin uhkaa lapsen kasvuolosuhteita. Tukitoimia voidaan järjestää joko yksin lapselle, tai koko perheelle. Lastensuojelun palvelut käsittävät avohuollon, sijaishuollon ja jälkihuollon palvelut. Avohuollon tukitoimet ovat ensisijainen vaihtoehto, kun lastensuojelun tarve on todettu. Niiden avulla tuetaan vanhempia ja heidän kasvatustaitojensa sekä kehitetään lapsen kasvuolosuhteita, ilman, että jouduttaisiin turvautumaan kodin ulkopuoliseen sijoitukseen. (Räty 2023, 5, 381.)

Mikäli avohuollon tukitoimet eivät riitä turvaamaan lapsen kehitystä ja kasvuolosuhteita, voidaan lapsi sijoittaa kodin ulkopuolelle. Kodin ulkopuolelle sijoittaminen on siis aina viimesijainen vaihtoehto. Kun lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle, siirretään vastuu lapsen huolenpidosta huoltajalta toiselle henkilölle viranomaisen toimesta. Sijaishuolto on mahdollista järjestää joko perhe- tai laitoshuoltona, tai muulla tavalla, joka vastaa lapsen tarpeisiin. (Araneva 2022, 521, 536–537.) Tilanteessa, jossa lapsi on välittömässä vaarassa, voi viranomainen tehdä päätöksen kiireellisestä sijoituksesta. Kiireellinen sijoitus kestää enintään 30 päivää. Mikäli lapsen terveys tai kehitys on vaarassa ja lapsi tarvitsee pidempiaikaista suojelua, voidaan lapsi viimesijaisena toimenpiteenä ottaa hyvinvointialueen huostaan. Tällöin päätös on toistaiseksi voimassa oleva, niin pitkään kuin tarve vaatii. (Räty 2023, 412, 439–441, 560.)

Lastensuojelulain mukaan hyvinvointialueilla on velvollisuus järjestää sijaishuollon päätyttyä lapselle tai nuorelle jälkihuolto. Lisäksi jälkihuolto on järjestettävä avohuollon tukitoimena tehdyn sijoituksen päätyttyä, jos sijoitus on jatkunut katkeamattomana vähintään puoli vuotta ja on kohdistunut yksin lapseen. (Lastensuojelulaki 2007/417.) Lastensuojelun asiakkaana olleelle nuorelle voidaan järjestää jälkihuoltoa myös ilman sijoitusta kodin ulkopuolelle tai vaikka sijoitus ei

olisikaan kestänyt puolta vuotta. Tämän tarkoituksena on tukea nuoren itsenäistymistä, vaikkei ehdotonta jälkihuoltovelvollisuutta ole. (THL n.d.; Yliruka ym. 2020, 17.) Jälkihuolto-oikeus alkaa välittömästi huostassa pidon ja sijaishuollon päättymisen jälkeen. Velvollisuus järjestää jälkihuoltoa puolestaan päättyy viiden vuoden kuluttua siitä, kun lapsi on ollut sijoituksen päättymisen jälkeen viimeksi lastensuojelun asiakkaana tai viimeistään nuoren täyttäessä 25 vuotta. (Räty 2023, 868, 873–874.)

Kun jälkihuollon asiakkuus alkaa, laaditaan lapselle tai nuorelle jälkihuoltosuunnitelma, johon jälkihuollon sisältö ja järjestäminen perustuu. Suunnitelma tulee tehdä yhdessä asiakkaan kanssa ja siihen tulee kirjata tuen ja avun tarpeet sekä käytettävät palvelut ja tukitoimet. Jos asiakkaan yksilölliset tarpeet muuttuvat jälkihuollon aikana, tulee tarvittavat muutokset tehdä jälkihuoltosuunnitelmaan. Jälkihuollon työntekijällä on velvollisuus huolehtia siitä, että lapsi tai nuori saa riittävän määrän ohjausta sekä tarvitsemiaan palveluita ja erityistä tukea. (Räty 2023, 878–879.)

Lastensuojelulain mukaan kodin ulkopuolelle sijoitetulle lapselle tai nuorelle keriytetään itsenäistymisvaroja, joiden määrä on kalenterikuukausittain vähintään 40 prosenttia hänen tuloistaan, korvauksistaan tai saamisistaan. Määrään ei kuitenkaan oteta huomioon lapsilisää. Hyvinvointialueet päättävät, milloin itsenäistymisvarat maksetaan, mutta pääasiassa varat on maksettava jälkihuollon päättyessä tai viimeistään nuoren täyttäessä 25 vuotta. Jos itsenäistyvällä nuorella ei ole itsenäistymisvaroja, tulee hyvinvointialueen tukea nuorta esimerkiksi asumiseen ja koulutukseen liittyen. (Lastensuojelulaki 2007/417; Araneva 2022, 712–713.) Itsenäistymisvarat on tarkoitus käyttää itsenäistymisen tueksi ja jälkihuoltovelvollisen viranomaisen onkin huolehdittava, että varat menevät kyseiseen tarkoitukseen (Araneva 2022, 714).

Lapsi tai nuori voi kieltäytyä ottamasta vastaan jälkihuoltopalveluita tai jälkihuoltoon liittyviä tukitoimia. Tällöin tulee kuulla asiassa myös lapsen huoltajaa ja varmistaa, että lapsi ja huoltaja tai nuori ovat tietoisia kieltäytymisen merkityksestä. Kieltäytyminen ei kuitenkaan aiheuta jälkihuolto-oikeuden päättymistä, vaan jälkihuollollista tukea voi hakea olosuhteiden muuttuessa. (Räty 2023, 873–874.)

1.1.2020 lastensuojelulakia muutettiin ja sen myötä jälkihuollon ikäraja nostettiin 23 ikävuodesta 25 ikävuoteen (Sosiaali- ja terveysministeriö n.d.). Perusteluna ikärajan nostamiselle oli esimerkiksi se, että jälkihuollon päätyttyä moni nuorista syrjäytyy. Syrjäytymisen dynamiikka -tietoaaineiston mukaan lastensuojelun sijoitus ennen kuin lapsi on 6-vuotias tai 12–16-vuotiaana on yksi nuorten syrjäytymistä ennustava tekijä. Tutkimusten mukaan myös huostassa olleiden nuorten aikuisten kuolleisuus on muihin verrattuna korkeampi 25 ikävuoteen asti. Lisäksi esimerkiksi Helsingissä 86 prosentilla nuorista ei ollut vielä ammattia jälkihuollon päätyttyä 21-vuotiaana. Ikärajan nostamisen tarkoituksena olikin turvata nuorten aikuisten itsenäistyminen ja ennaltaehkäistä syrjäytymistä sekä antaa jälkihuollon työntekijöille enemmän työkaluja, jotta he voisivat toimia nuorten parhaaksi. (Alanko-Kahiluoto ym. 2018.) Jälkihuollon ikärajan muutoksen myötä halusimme kuulla erityisesti nuoria, jotka ovat jälkihuollon piirissä edelleen 21 ikävuoden jälkeen.

Hallitus on syksyllä 2023 esittänyt lastensuojelulakiin muutosta, jossa jälkihuollon ikärajaa laskettaisiin. Tällöin jälkihuolto-oikeus loppuisi 23-vuotiaana nykyisen 25 ikävuoden sijaan. Perusteluna toimenpiteelle ovat siitä kertyvät säästöt. Esityksessä mainitaan, että muutos voi heikentää niiden yli 23-vuotiaiden tilannetta, jotka tarvitsevat paljon tukea eivätkä saa sitä muualta palvelujärjestelmästä. Kuitenkin syrjäytymisen ehkäisemiseksi hallitusohjelmaan on kirjattu toimenpideohjelma, jolla esimerkiksi pyritäisiin ehkäisemään ikärajan laskun negatiivisia vaikutuksia. (Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lastensuojelulain ja varhaiskasvatustilain muuttamisesta VN/20569/2023.)

2.2 Jälkihuollon tarkoitus ja tehtävä

Jälkihuollon tarkoituksena on sijoituksen päätyttyä tukea kokonaisvaltaisesti lapsen kotiutumista tai auttaa täysi-ikäistä nuorta itsenäisen elämän aloittamisessa. Jälkihuollolla pyritään ehkäisemään nuorten syrjäytymistä, ja tukemaan nuoren toimijuutta. Jälkihuollon tulisi olla tavoitteellista, pitkäkestoista sekä johdonmukaista työskentelyä. (THL n.d.) Jälkihuoltoa ja sijaishuoltoa ei pitäisi erotella keskenään täysin erillisiksi palveluiksi, vaan jälkihuollon tarkoituksena on myös tur-

vata aiemman sijaishuollon kantavuus. Jos jälkihuoltoa ei ole tai se ei ole onnistunutta, saattavat sijaishuollon aikana saavutetut positiiviset muutokset kariutua. (Pukkio & Hoikkala 2016, 6.)

Lastensuojelun asiakkaina olevilla lapsilla ja nuorilla on sijoituksen taustalla monia erilaisia haastavia tekijöitä sekä näiden haasteiden yhdistelmiä, kuten kaltoin kohtelua, kouluvaikeuksia, päihteiden väärinkäyttöä tai psyykkistä epävakautta. Nämä tekijät tuottavat haasteita niin sijaishuollolle, kuin myös nuoren itsenäistymiseen ja omatoimiseen selviytymiseen. (Yliruka ym. 2020, 8.) Lisäksi sijoitus kodin ulkopuolelle on itsessään vaikea tapahtuma lapsen tai nuoren elämässä. Jälkihuoltovelvoitteella onkin myös moraalinen ulottuvuus. Kun yhteiskunta puuttuu yksilön elämään näin raskaalla toimenpiteellä, on yhteiskunnalla tällöin velvollisuus huolehtia yksilöstä niin pitkään, kunnes tämä kykenee pärjäämään itsenäisesti. (Pukkio & Hoikkala 2016, 9.)

Sijaishuollon nuorilla ei välttämättä ole itsenäistyessään vanhempiinsa tai muuhun lähiverkostoonsa sellaista suhdetta, että he voisivat tukeutua näihin emotionaalisesti tai materiaalisesti. Lisäksi sijoitettujen nuorten itsenäistyminen tapahtuu hyvin nopealla aikataululla ja sisältää useita suuria muutoksia. Nuoren on irtauduttava sijaishuoltopaikastaan sekä fyysisesti että emotionaalisesti, muutettava omaan kotiin ja samalla pitäisi opiskella tai käydä töissä. Kyvyt selviytyä itsenäistymisestä vaihtelevat riippuen nuoren kokonaistilanteesta ja voimavaroista, mutta usein nuorilla ei ole tarpeeksi aikaa sopeutua kaikkiin psyykkisiin muutoksiin. Tällaiset suuret siirtymävaiheet, kuten juuri itsenäistyminen sijaishuollosta, ovat ratkaisevia tilanteita siihen, lähteekö nuoren elämä kulkemaan hyvään vai huonoon suuntaan. Monesti myös pysyvämmän jakautuminen hyvin ja heikosti selviytyviin tapahtuu hieman yli 20-vuotiaana. Toimiva jälkihuolto on keino vaikuttaa siihen, ettei nuori ajautuisi yhteiskunnan huolto- ja hoitokoneiston varaan. (Pukkio & Hoikkala 2016, 7–9.)

Tutkimusten mukaan monilla sijaishuollosta itsenäistyvillä nuorilla tulevaisuuden näkymät ovat heikompia kuin muilla nuorilla ja he ovat myös yksiä yhteiskunnasta syrjäytyneimpiä ryhmiä (Pukkio & Hoikkala 2016, 7–8; Yliruka ym. 2020, 8). Jälkihuollon piiriin tuleva nuori on usein elintasoltaan, elämäntavoiltaan ja elämänlaadultaan muuta ikäryhmäänsä jäljessä. Koska sijaishuollosta itsenäistyvää nuori

tarvitsee usein raskaita palveluita ja erityistä tukea, on ensiarvoisen tärkeää, että hänelle tarjotaan intensiivistä ja katkeamatonta tukea siihen saakka, että hän kiinnittyy esimerkiksi työ- tai perhe-elämään. (Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmä 2019, 11–12.)

Vaikka suomalaisten huono-osaisuus ei suurimmalta osin ole periytyvää tai pysyvää, jälkihuollon erityisen vahvaa tukea tarvitsevien nuorten taustalla saattaa usein olla huono-osaisuuden ylisukupolvisuutta. Lastensuojelun asiakkuus siirtyy helposti sukupolvelta toiselle, ja tutkimusten mukaan jälkihuollon asiakkaana olevat nuoret saavat myös aikaisin lapsia. Jälkihuollolla voi olla merkittävä vaikutus ylisukupolvisen kierteen katkaisemiselle. Jos tällainen ketju halutaan katkaista, edellyttää se suojaavien tekijöiden vahvistamista tulevissa sukupolvissa. Sen vuoksi nuoren itsenäistyminen sijaishuollosta ja vanhemmaksi tuleminen onkin tärkeä ja otollinen hetki muutokselle. Jälkihuolto voi nuoren elämässä olla viimeinen hetki, jolloin hänen elämänhallintaansa pystytään edistämään vaikuttavasti yhdistämällä nuoren toiveet ja palvelut yhteen. (Yliruka ym. 2020, 11–13.)

2.3 Nuorten tuen tarpeet ja jälkihuollon toteuttaminen

Lastensuojelulaissa on yleisesti säädetty jälkihuollon sisällöstä, mutta siinä ei kuitenkaan yksiselitteisesti määritellä, mitä jälkihuolto on tai mitä jälkihuollon tulisi sisältää (Pukkio & Hoikkala 2016, 15). Kaikilla lapsilla ja nuorilla on erilaiset tuen tarpeet, joten on tärkeää ottaa huomioon jälkihuollon yksilöllisyys. Se, miten jälkihuoltoa toteutetaan, riippuu lapsen tai nuoren elämäntilanteesta. Elämäntilanteen perusteella määräytyvät asetettavat tavoitteet ja järjestettävät tuen muodot. Osa lapsista ja nuorista saattaa tarvita todella intensiivistä tukea eri elämän osa-alueilla, kun taas osalle voi riittää hyvinkin kevyt tuki. (Pukkio & Hoikkala 2016, 14, 16; Hirschovits-Gerz, Heino, Laine & Weckroth 2023, 34.) Jälkihuoltoa toteutetaankin yksilöllisesti jokaisen asiakkaan tarpeiden mukaan, ja henkilökohtaisen asiakassuunnitelman pohjalta (Araneva 2022, 688). Jälkihuollossa täytyy huomioida myös se, että itsenäistyvän nuoren ja takaisin kotiin palaavan lapsen tuen tarpeet ovat hyvin erilaisia. Kotiin palaavan lapsen kohdalla jälkihuollon tarkoituksena on turvata lapsen kasvu ja kehitys sekä pyrkiä ehkäisemään tarve uudelle

sijoittamiselle. Tällöin tukimuotoja voivat olla esimerkiksi erilaiset avohuollon tukitoimet tai terveydenhuollon palvelut. (THL n.d.)

Hirschovits-Gerzin, Heinon, Weckrothin ja Iksen (2022) raportin mukaan jälkihuolto-oikeuden omaavat nuoret voidaan jakaa neljään ryhmään tuen tarpeiden perusteella. Ryhmien jakoa on havainnollistettu taulukossa 1. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat ne nuoret, jotka eivät tarvitse erityisiä jälkihuollon tukitoimia vaan pärjäävät yleisten palveluiden turvin. Toiseen ryhmään puolestaan kuuluvat nuoret, jotka tarvitsevat apua tuen ja palvelujen hakemisessa tai tarvitsevat erityisen vaativaa tukea johonkin yksittäiseen tarpeeseen. Kolmannessa ryhmässä ovat nuoret, joilla on suuri tarve monialaiseen ja vaativaan tukeen. Raportissa luokitellaan vielä neljänteen ryhmään jälkihuollosta kieltäytyvät nuoret. Vaihtelu eri tuen tarpeiden välillä liittyy jonkin verran siihen, kuinka pitkään ja yhtäjaksoisesti lapsi tai nuori on ollut sijoitettuna sekä millainen sijoituspaikka on ollut. Tuen tarpeista huolimatta palveluiden kokonaisuus tulisi olla ehjä ja samalla siinä tulee olla mahdollisuus muovautua jokaiselle asiakkaalle sopivaksi. (Hirschovits-Gerz, Heino, Weckroth & Ikonen 2022, 30.)

TAULUKKO 1. Jälkihuolto-oikeutettujen nuorten ryhmittely tuen tarpeiden perusteella.

1.	Nuoret, jotka eivät tarvitse erityisiä jälkihuollon tukitoimia ja pärjäävät yleisten palvelujen turvin
2.	Nuoret, jotka tarvitsevat apua tuen ja palvelujen hakemisessa tai tarvitsevat erityisen vaativaa tukea johonkin yksittäiseen tarpeeseen
3.	Nuoret, jotka tarvitsevat paljon monialaista ja vaativaa tukea
4.	Nuoret, jotka kieltäytyvät jälkihuollosta

Jälkihuollon palveluina voidaan järjestää mitä tahansa lastensuojelulaissa määriteltäviä palveluita, jotka vastaavat jälkihuollollisen tuen tarvetta. Lastensuojelulain tukitoimenpiteitä käsittelevässä 36 §:ssä on viitattu sosiaalihuollon tukitoimenpiteisiin. Jälkihuollon palveluina voidaankin järjestää sosiaalihuoltolaissa määriteltäviä sosiaalipalveluja, kuten tukihenkilöpalvelua, sosiaalista kuntoutusta, perhetyötä tai vertaisryhmätoimintaa. (Araneva 2022, 691.)

Itsenäistyminen sijaishuollosta on muutostilanne, jossa usein tuen tarve on yhä todella suuri ja siksi riittävän tuen varmistaminen onkin erittäin tärkeää (THL n.d.). Vuonna 2012 tehdyn tutkimuksen mukaan sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten suurimmat haasteet liittyvät putoamiseen sosiaalisten suhteiden välimaastoon, puutteisiin arjen taidoissa, talouden ja asumisen haasteisiin sekä heikkoon uskoon omaan itseen ja tulevaisuuden näkyisiin (Törrönen & Vauhkonen 2012, 102). Yksi isoimmista muutoksista itsenäistyvän nuoren elämässä on omaan asuntoon muuttaminen ja siihen kuuluu monia asioita, joissa voi ilmetä tuen tarvetta. Nuorelle tulee esimerkiksi kertoa erilaisista asumisvaihtoehdoista tarpeeksi ajoissa ja nuoren kanssa on harjoiteltava hänelle kuuluvien etuuksien hakemista. (Jahnukainen & Tiili 2022, 19.) Jälkihuollon asiakkaat tarvitsevat myös monesti tukea koulutukseen tai työhön liittyen. Lisäksi nuoret kaipaavat luotettavaa aikuista, jonka tuen avulla he pystyvät aloittamaan itsenäisen elämän. (Hämeen-Anttila 2017, 245; Jahnukainen & Tiili 2022, 8–9.) Taulukkoon 2 on koottu esimerkkejä nuorten tuen tarpeista ja jälkihuollon toteuttamisesta.

Psykososiaalinen tuki on erittäin tärkeä osa jälkihuoltoa ja nuorelle tulisi taata ainakin yksi luotettava ja pysyvä aikuis- tai viranomaisuhde, kuten sosiaalityöntekijä tai tukihenkilö. Jälkihuollossa psykososiaalisen tuen tärkeimpiä tavoitteita ovat nuoren identiteetin tukeminen ja vahvuuksien löytäminen, ongelmanratkaisutaitojen kehittäminen sekä toivon ylläpitäminen. Siihen kuuluu henkilökohtaista neuvontaa ja ohjausta, sekä tukea arjen toimintoihin ja itsenäiseen elämään. Käytännössä tämä voi olla esimerkiksi lomakkeiden täyttämistä tai muuta käytännön apua. Psykososiaalista ohjausta on myös nuoren ohjaus oikeiden palveluiden piiriin. Työ voi olla luonteeltaan myös korjaavaa. Mikäli nuorella on esimerkiksi haasteita päihteidenkäyttöön liittyen, voidaan tähän pureutua jälkihuollon tapaamisilla. Oman ohjaajan tarjoaman tuen lisäksi, myös vertaistuki voi olla hyödyllistä jälkihuollon piirissä oleville nuorille. (Pukkio & Hoikkala 2016, 16–18.) Koska ohjaajan tuki on merkittävä osa jälkihuoltoa, halusimme opinnäytetyösämme tuoda esiin myös ohjaajien näkemyksiä jälkihuollosta, ja tuoda heiltä nousevaa tietoa esiin.

Taloudellinen tuki on myös osa jälkihuoltoa. Nuorta voidaan tukea taloudellisesti esimerkiksi asumisessa tai opiskelussa. Jälkihuollon taloudellisesta tuesta päätettäessä, otetaan aina huomioon nuoren tilanne yksilöllisesti, ja samat normit

kuin toimeentulotuesta päätettäessä eivät päde. (Pukio & Hoikkala 2016, 20.) Lastensuojelulain (2007/417) mukaan hyvinvointialueen on turvattava nuorelle riittävä taloudellinen tuki ja korjattava mahdolliset puutteet asuinolosuhteissa tai järjestettävä asunto, mikäli riittämätön toimeentulo tai asuinolosuhteet ovat esteenä nuoren kuntoutumiselle.

Lastensuojelulaki (2007/417) velvoittaa tukemaan myös sijoitettuna olleen lapsen tai nuoren vanhempia tai huoltajia, sekä henkilöä, jonka hoidossa lapsi tai nuori on ollut. Jälkihuoltoon kuuluu myös pysyvien ja pitkäkestoisten ihmissuhteiden tukeminen. Perheen ja ystävien lisäksi yhteyttä sijaishuollon aikaiseen perhehoitajaan tai omahoitajaan voidaan tukea vielä itsenäistymisen jälkeenkin. Turvalliset ja pysyvät ihmissuhteet tukevat kiinnittymistä yhteiskuntaan ja ehkäisevät syrjäytymistä. Koska sijaishuollossa olleilla lapsilla ja nuorilla on usein takanaan traumoja kiintymyssuhteissa, on pysyvien ihmissuhteiden tukeminen ensiarvoisen tärkeää. Läheisverkoston ja ihmissuhteiden ylläpitämisen tukeminen voi olla luonteeltaan taloudellista, esimerkiksi matkakulujen korvaamista, tai muuta tukea, kuten keskustelua yhdessä nuoren ja vanhemman kanssa. (Araneva 2022, 672, 698–699.)

TAULUKKO 2. Esimerkkejä nuorten tuen tarpeista ja jälkihuollon toteuttamisesta.

Tuen tarve	Esimerkkejä jälkihuollon toteuttamisesta
Asumisen tuki	• eri asumisvaihtoehtoista kertominen • asumisen turvaaminen • apu asunnon hakemiseen ja vuokrasopimuksen tekemiseen • erilaisten etuuksien hakemisen opettelu
Psykososiaalinen tuki	• omaohjaaja luotettavana aikuisena • identiteetin tukeminen • vahvuuksien löytäminen • neuvonta ja ohjaus • arjen toimintojen tukeminen • ohjaus oikeiden palveluiden piiriin
Taloudellinen tuki	• asumisen tukeminen taloudellisesti • opintojen tukeminen taloudellisesti • harrastusten mahdollistaminen
Ihmissuhteiden tukeminen	• tuki nuoren vanhemmille/huoltajille/henkilölle, jonka hoidossa nuori on ollut • yhteydenpito entiseen perhe- tai omahoitajaan • keskustelu yhdessä nuoren ja vanhempien kanssa • matkakulujen korvaaminen, jotta nuori voi ylläpitää tärkeitä ihmissuhteita

2.4 Aiempia tutkimuksia

Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä Eteenpäin (YEE)-hankkeessa kerättiin valtakunnallisissa foorumeissa aineistoa siitä, millaisia hyviä käytäntöjä ja millaisia haasteita aikuistumisen tuessa ja palveluissa on. Vastaajat koostuivat alan ammattilaisia sekä kokemustaustaisista henkilöistä. Hyviksi käytännöiksi jälkihuollossa vastaajat kertoivat rinnalla kulkevan aikuisen tuen, työpari- ja verkostotyökentelyn sekä palveluiden järjestämisen niin, että palveluita keskitetään sinne, missä nuoria kohdataan matalalla kynnyksellä. Lisäksi tärkeänä koettiin hallittu ja

ennakoitu siirtyminen sijaishuollosta jälkihuoltoon. Haasteina vastaajat puolestaan kokivat työntekijöiden vähyyden ja vaihtuvuuden, palvelujärjestelmän pirstaleisuuden sekä nuorten elämäntilanteiden haasteet. Vastauksissa kerrottiin myös, että palveluiden pariin on vaikea päästä eikä ammattilaisilla tai palvelujärjestelmällä aina ole motivaatiota ja kykyä saada nuoria sitoutumaan tukeen. (Ruti-Laakso, Weckroth & Hirschovits-Gerz 2023, 133–137.)

Vuonna 2016 tehdyn tutkimuksen mukaan arvopohjainen yhteistyö työntekijöiden kanssa, sekä henkinen, konkreettinen ja sosiaalinen tuki, lisäsivät sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten osallisuutta. Tutkimuksessa haastateltiin 16 sijaishuollosta itsenäistynyttä 18–20-vuotiasta nuorta. Kehittämisen kohteina haastateltavat näkivät jälkihuollon kokonaisvaltaisen tuen ja tulevaisuusorientoituneen työskenteilyn. Lisäksi tutkimuksessa nostettiin esiin se, että yhteistyön jälkihuollon työntekijöiden kanssa tulisi perustua yksilöllisyyteen, yhdenvertaisuuteen ja oikeudenmukaisuuteen. Lähestymistavan tulisi olla arvostava ja kuunteleva, ja tukea pitäisi järjestää suunnitelmallisesti ja moniammatillisesti. Haastateltavat painottivat myös jatkuvuuden ja pitkäkestoisuuden tärkeyttä. Monilla haastateltavilla oli kokemus, että jälkihuolto loppui liian nopeasti ja itsenäistyminen tapahtui liian nopealla aikavälillä. Moni nuorista olisi tarvinnut enemmän suunnitelmallisuutta siirtymävaiheeseen. (Kaasinen, Saloekkilä & Häggman-Laitila 2021.)

Tutkimustietoon perustuen on tehty myös jälkihuollon mallinnus, jonka tarkoituksena on kuvata, millaista on itsenäistymistä ja hyvinvointia tukeva jälkihuolto. Mallinnuksessa keskitytään erityistä tukea tarvitseviin nuoriin ja se kuvaa, miten nuoren toimijuutta ja osallisuutta tuetaan jälkihuollossa. Mallinnuksen keskeisiä periaatteita ovat traumatietoisuus, toiveikkuuden ylläpito ja voimavarakeskeys. Myös lapsuuden haitalliset kokemukset tulisi huomioida nuorten kanssa työskennellessä. Kokemusasiantuntijoilta saadun tiedon mukaan jälkihuolto tulee järjestää yksilöllisesti ja siihen tulee siirtyä suunnitelmallisesti. Aito kohtaaminen ja kiinnostus nuoren asioista on myös tärkeää. Oikea-aikainen apu on myös nostettu esiin kokemusasiantuntijoiden toimesta. (Yliruka ym. 2020.)

Suomessa on tutkittu vuonna 1987 syntyneitä kodin ulkopuolelle sijoitettuja, ja verrattu heidän pärjäämistään nuorena aikuisena saman ikäisiin, jotka eivät ole

olleet sijoitettuina kodin ulkopuolelle. Tutkimustulokset osoittivat, että kodin ulkopuolelle sijoitetuilla oli muuhun väestöön verrattuna keskimäärin matalampi koulutustaso, heidän keskuudessaan oli enemmän tarvetta psykiatriselle hoidolle ja toimeentulotukea oli saanut merkittävästi suurempi osa sijoitettuna olleista, kuin muusta samanikäisestä väestöstä. Lisäksi teinivanhemmuus ja raskaudenkeskeytykset olivat yleisempiä ja rikollisuutta esiintyi enemmän kodin ulkopuolelle sijoitettujen keskuudessa. Korkein riski pärjäämisen haasteissa nuorena aikuisena näyttäytyi erityisesti teini-iässä sijoitettujen kohdalla. (Kestilä ym. 2012, 599–615.)

Myös Ruotsissa tehdyn tutkimuksen mukaan nuoret, jotka olivat olleet sijoitettuina teini-ikäisinä, olivat vielä 25-vuotiaana korkeammassa riskissä kuolla enenaikaisesti, olla mukana rikollisuudessa ja joutua sairaalahoitoon psyykkisistä haasteista johtuen. Lisäksi tässäkin tutkimuksessa teinivanhemmuus, taloudenhallinnan haasteet ja matala koulutustaso olivat muuta väestöä yleisempää sijoitettuna olleiden nuorten keskuudessa. Tutkimuksen mukaan nuoret, jotka oli sijoitettu käyttäytymisen haasteiden vuoksi, olivat erityisen alttiita edellä mainituille haasteille, mutta myös muista syistä sijoitetuilla riski oli korkeampi, kuin niillä nuorilla, jotka eivät olleet teini-iässä sijoitettuna kodin ulkopuolelle. Tutkimuksen mukaan sijoitettuna olleet miehet ovat suuremmassa riskissä kohdata haasteita, kuin sijoitettuna olleet naiset. (Vinnerljung & Sallnäs 2008.)

Paulsen, Höjer ja Melke (2018) käsittelevät pohjoismaista jälkihuoltoa artikkelissaan Editorial 'leaving care in the Nordic Countries'. Artikkelin on lähtöisin NRT:n (Nordic Research Network on Care Leavers' Transition on Adulthood) aloitteesta. Kirjoittajat ovat koonneet yhteen yhdeksän eri artikkelia liittyen jälkihuollon tutkimukseen. Tutkimuksissa todetaan, että vaikka Pohjoismailla on paljon yhtäläisyyksiä, ne esimerkiksi määritellään yleisesti hyvinvointivaltioiksi, on jälkihuollon tarjoama tuki hyvin erilaista. (Paulsen, Höjer & Melke 2018.)

Norjassa tukea voi saada lastensuojelupalveluista tai aikuisten sosiaalipalveluista. Lastensuojelun puolella kiinnitetään enemmän huomiota aikaisempiin hoitokokemuksiin ja siellä asiakkaat nähdään apua tarvitsevina nuorina. Aikuisten sosiaalipalveluissa puolestaan nuoret nähdään jo aikuisina, joiden tulee täyttää

aikuisten vaatimukset. Nuoret itse ovat kokeneet siirtymän aikuisuuteen äkillisenä ja heidän on odotettu selviytyvän itsenäisesti. On siis merkityksellistä, kummasta palvelusta nuori saa tukea. Tanskassa taas vain noin puolet tutkituista nuorista saavat jälkihuoltoa. Jälkihuoltoa vastaanottavat todennäköisemmin ne nuoret, jotka ovat olleet sijaishuollossa verrattuna niihin, jotka ovat saaneet avohuollon palveluja. Lisäksi sijoitusten suuri lukumäärä ja erikoiskoulujen käyminen ovat lisänneet jälkihuollon tarvetta. Kuitenkaan esimerkiksi mielenterveyden haasteet tai rikollisuus eivät ole vaikuttaneet jälkihuollon vastaanottamiseen. Ruotsissa puolestaan on tutkittu sijaishuollosta lähtevien nuorten strategioita, joiden avulla he käsittelevät vastoinkäymisiä. Tutkimus antaa tietoa nuorten subjektiivisesta kokemuksesta vastoinkäymisiin ja kertoo myös siitä, miten nuoret navigoivat ja neuvottelevat tiensä haasteiden voittamiseksi. Analyysin mukaan suurin osa nuorista kehittää ajan myötä prosessisuuntautuneita strategioita. (Paulsen, Höjer & Melke 2018.) Kuvioon 1 on tiivistetty näiden kolmen eri pohjoismaiden tutkijoiden artikkeleiden sisällöt.

Signe Frederiksen & Mette Lausten: Use of aftercare in Denmark	• 56 prosenttia tutkituista nuorista saa jälkihuoltoa • jälkihuollosta voi kieltäytyä, jolloin voidaan tarjota muita palveluja • jälkihuoltoa vastaanottavat ovat useimmiten sijaishuollosta tai omasta asunnosta lähteviä verrattuna avohuoltoa saaviin • suuremmalla sijoitusmäärällä ja erityiskoulun käymisellä positiivinen vaikutus jälkihuollon vastaanottamiseen • haavoittuvuuksilla, kuten mielenterveydellä tai rikollisuudella, ei ole vaikutusta jälkihuoltoon
Mattias Bengtsson, Yvonne Sjöblom & Peter Öberg: 'Well, it's up to me now' - young care leavers' strategies for handling adversities when leaving out-of-home care in Sweden	• tutkimuksessa tutkittiin sijaishuollosta poistuvien nuorten subjektiivisia kokemuksia vastoinkäymisien kohtaamiseen ja strategioita niiden hoitamiseen • teoreettisena viitekehystenä resilienssi • tietoa myös siitä, miten nuoret navigoivat ja neuvottelevat vastoinkäymisien voittamiseksi • analyysin mukaan suurin osa kehittää ajan myötä prosessisuuntautuneita strategioita
Inger Oterholm & Veronika Paulsen: Young people and social workers' experience of differences between child welfare services and social services	• sijaishuollosta lähteville palveluja tarjotaan lastensuojelusta ja aikuisten sosiaalipalveluista • lastensuojelussa kiinnitetään enemmän huomiota aiempiin hoitokokemuksiin ja asiakkaat nähdään nuorina, jotka ovat avun tarpeessa • aikuispalveluissa nuoret nähdään aikuisina, joilla on aikuisten vaatimukset • osa aikuispalveluissa olevista nuorista kertoivat kokevansa, että heitä kohdeltiin "numeroina" eikä yksilöinä • nuoret kokivat siirtymän aikuisuuteen äkillisenä ja kokevat joutuvansa selviytymään yksin

KUVIO 1. Artikkeleiden sisällöt tiivistettynä.

Tutkimukset osoittavat, että tuen tarpeet jatkuvat vielä monta vuotta sijoituksen päättymisen jälkeen. Sijaishuollosta itsenäistyvillä nuorilla on merkittävästi enemmän haasteita monella eri elämän osa-alueella vielä aikuisuudessakin. Tutkimuksissa nousee esille myös vahvasti suunnitelmallisuuden ja jatkuvuuden tärkeys sekä sijaishuollosta jälkihuoltoon siirryttäessä, että jälkihuoltoa toteutettaessa.

Myös yksilöllisyys nousee tärkeäksi teemaksi jälkihuoltoa toteutettaessa. Eri pohjoismaiden jälkihuoltoa verrattaessa, voidaan huomata, että vaikka toteutustavat ovat erilaisia, ovat nuorten haasteet ja tuen tarpeet hyvin samankaltaisia.

2.5 Teoriaosuuden yhteenveto

Lastensuojelulaki asettaa raamit jälkihuollolle. Se määrittää esimerkiksi hyvinvointialueiden vastuun jälkihuollon järjestämisestä, jälkihuolto-oikeuden ikärajasta ja itsenäistymisvarojen kertymisestä. Kuitenkin laki jättää aika avoimeksi sen, mitä jälkihuollon tulisi sisältää. Jälkihuollon tulisikin olla yksilöllistä ja sen toteuttaminen riippuu asiakkaan tuen tarpeista ja elämäntilanteesta. Toteutustapaan vaikuttaa myös se, onko asiakkaana sijaishuollosta itsenäistynyt vai kotiin palaava lapsi tai nuori.

Jälkihuollon tarkoituksena on antaa kokonaisvaltaista tukea. Usein lastensuojelun asiakkailta on huonommat lähtökohdat itsenäistymiselle kuin muilla saman ikäisillä nuorilla. Sen lisäksi, että heillä voi olla taustalla muun muassa kaltoinkohtelua tai päihteiden ongelmakäyttöä, ei heillä välttämättä ole lähipiirissään ketään, keneen tukeutua itsenäistymisen haasteissa. Jälkihuollon asiakkailta tuen tarpeet voivat liittyä esimerkiksi asumiseen, opintoihin tai työhön ja sosiaalisiin suhteisiin. Monesti nuoret kaipaavat myös vain juttukaveria ja luotettavaa aikuista. Jälkihuolto on tärkeässä roolissa nuoren aikuisuuden aloittamisessa ja syrjäytymisen ehkäisyssä. Kuvioon 2 on vielä lyhyesti koottuna mitä jälkihuolto on, miksi palvelua järjestetään ja miten sitä toteutetaan. Nämä kysymykset olivat keskeisessä roolissa myös meidän tutkimuksessamme.

KUVIO 2. Jälkihuolto lyhyesti.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 Tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää, mitä tarpeita erityisesti 21–24-vuotiailla jälkihuollon asiakkailla on. Tarkoituksenamme on tutkia mitä jälkihuollon tulisi sisältää ja miten sitä tulisi toteuttaa kyseisen ikäryhmän kanssa työskennellessä. Tutkimuksessamme haluamme tuoda ilmi sekä asiakkaiden että ohjaajien näkökulman näihin kysymyksiin.

Tutkimuksemme tavoitteena on saada nuorten ääni kuuluviin ja tuoda heidän tarpeitaan esiin. Haluamme tuoda asiakkaiden ja ohjaajien mielipiteitä ilmi toisilleen ja näin herättää keskustelua heidän välillään jälkihuollon nykytilanteesta ja mahdollisista epäkohdista. Haluamme myös tuoda esiin jälkihuollon mahdollisia kehityskohtia. Lastensuojelulakia muutettiin vuonna 2020, jolloin jälkihuollon ikäraja nostettiin 21 ikävuodesta 25 ikävuoteen. Muutoksesta on kulunut muutama vuosi, joten erityisesti tämän hiljattain jälkihuollon piiriin tulleen ikäryhmän tutkimukselle on tarve, ja sen vuoksi halusimme asettaa kohderyhmäksi juuri 21–24-vuotiaat jälkihuollon asiakkaat. Lisäksi haluamme selvittää, onko lakimuutos ollut tarpeellinen ja miten asiakkaat ovat kokeneet lakimuutoksen ja sen vaikutukset.

Tutkimuskysymyksemme ovat:

1. Mitä jälkihuollon pitäisi sisältää asiakkaiden ja ohjaajien mielestä 21–24-vuotiaiden asiakkaiden kohdalla?
2. Millä tavoilla jälkihuoltoa pitäisi toteuttaa 21–24-vuotiaiden asiakkaiden kohdalla asiakkaiden ja ohjaajien näkemyksen mukaan?
3. Minkälaisia kehityskohteita asiakkaat ja ohjaajat näkevät jälkihuollossa?

3.2 Tutkimusaineiston keruu

Toteutimme opinnäytetyön yhteistyössä Pirkanmaan hyvinvointialueen jälkihuollon kanssa. Haastateltavamme olivat jälkihuollon asiakkaita ja ohjaajia. Tarkoituksena oli saada tutkimukseen mukaan eri ikäisiä asiakkaita 21 ja 25 ikävuoden väliltä. Työntekijöistä sekä sosionomit että sosiaalityöntekijät tekevät omaohjaajan työtehtäviä, joten heistä kuka tahansa halukas voi osallistua tutkimukseen.

Tutkimusotteeksi valitsimme kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen. Kanasen (2014, 18) mukaan laadullinen tutkimus tarkoittaa sitä, että löydöksiä pyritään tekemään ilman määrällisiä keinoja tai tilastollisia menetelmiä. Niiden sijaan käytetään sanoja ja lauseita. Laadullisessa tutkimuksessa ei myöskään pyritä yleistykseen. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston koko ei määritä sitä, onko tutkimus onnistunut. Määrää tärkeämpää on rakentaa teoreettisesti kestäviä näkökulmia sekä ymmärrystä tutkitusta ilmiöstä. (Eskola & Suoranta 2005, 61–62.) Tutkimuksemme osallistujamäärä on pieni, joten laadullinen tutkimus sopi opinnäytetyöhön määrällistä paremmin. Lisäksi saamme tutkimuskysymyksiimme kattavammat vastaukset laadullisin menetelmin, jolloin pystymme muodostamaan aiheesta laajemman ymmärryksen.

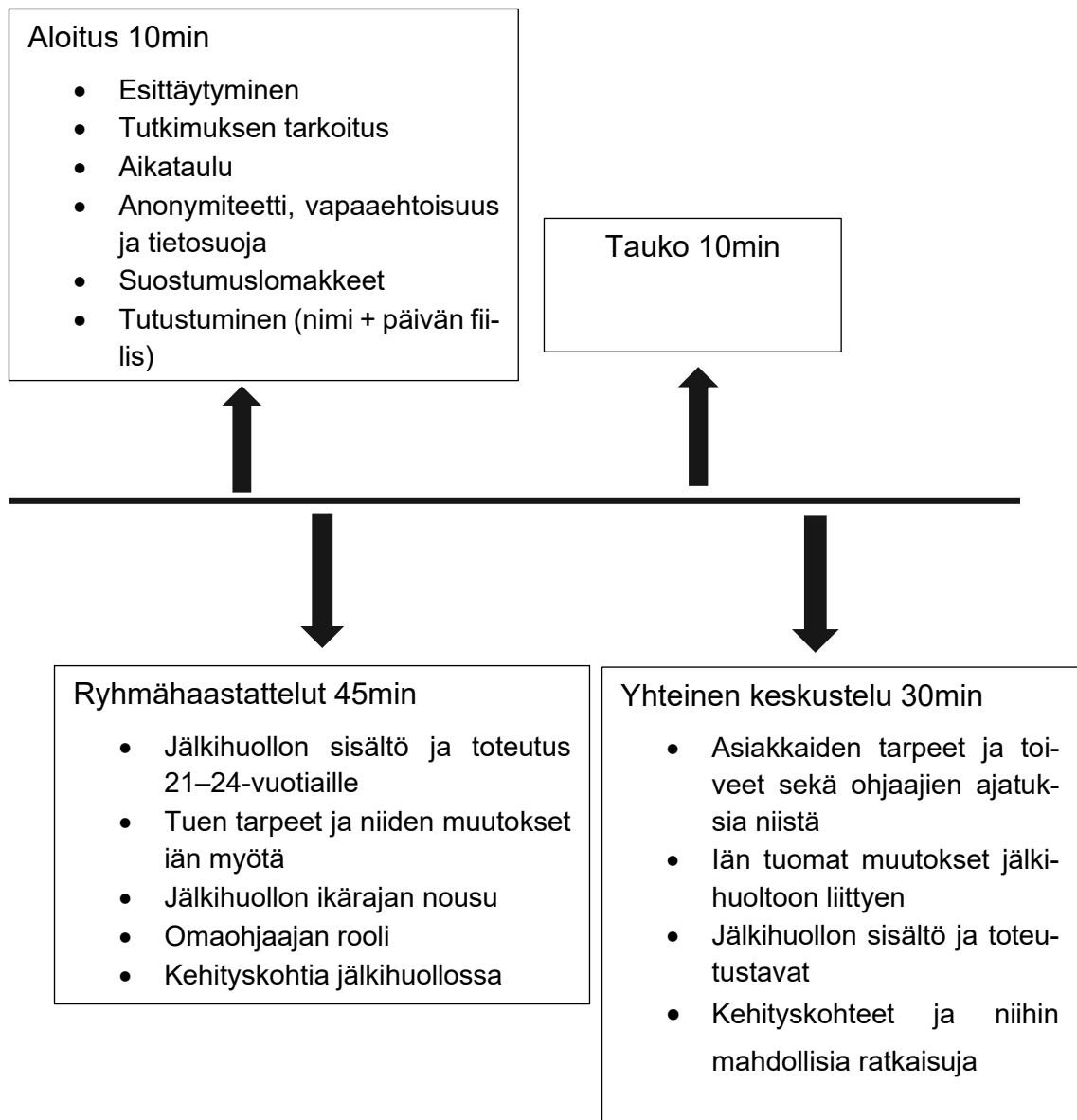
Laadullisessa tutkimuksessa yleisimmät menetelmät aineiston hankinnassa ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja dokumenteista koottu tieto (Tuomi & Sarajärvi 2018, 83). Käytimme opinnäytetyön aineistonkeruussa menetelmänä haastattelua. Haastattelu sopii menetelmäksi paremmin kuin esimerkiksi kysely, sillä tarkoituksenamme oli esittää avoimia kysymyksiä ja antaa haastateltavien kertoa näkemyksistään omin sanoin. Suuri etu haastattelussa on myös joustavuus. Sen aikana on mahdollisuus käydä keskustelua ja oikaista väärinkäsityksiä. Lisäksi haastattelun aikana haastattelija voi toimia havainnoitsijana ja huomioida myös sitä, kuinka vastaukset sanotaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 85–86.)

Haastattelun lajeista valitsimme opinnäytetyöhön ryhmähaastattelun. Toteutimme ensin sekä asiakkaiden, että ohjaajien ryhmähaastattelun yhtä aikaa erillisissä ryhmissä ja tämän jälkeen keskustelimme yhdessä asiakkaiden ja ohjaajien kanssa kummassakin keskustelussa heränneistä ajatuksista. Ajatuksenamme oli, että haastateltavat pääsevät jakamaan näkökulmiaan toistensa kanssa ja

näin herättäisivät toisissaan uusia ajatuksia. Meidän roolimme haastattelun aikana oli tällöin antaa kysymyksillä keskustelun aiheita ja pyrkiä pitämään keskustelu ainakin pääosin aiheen sisällä. Kuten Pietiläkin (2017, 114) toteaa, tällaisessa haastattelussa keskeisin anti on osallistujien vuorovaikutus ja moderaattorin tehtävänä on tukea sitä sekä huolehtia, että kaikkien näkökulmat tulevat esille.

Toteutimme tutkimuksen Tampereen ammattikorkeakoulun tiloissa. Tutkimukseen osallistui kolme jälkihuollon asiakasta ja kolme ohjaajaa. Osallistujille oli koko toteutuksen ajan tarjolla kahvia ja mehua sekä pientä syötävää. Ensin pidimme yhteisen aloituksen, jossa esittelimme itsemme ja kerroimme päivän aikataulun. Lisäksi kerroimme tutkimuksen tarkoituksen ja tavoitteen, muistutimme haastateltavia anonymiteetista ja vapaaehtoisuudesta sekä kerroimme tietosuojasta. Keräsimme myös jokaiselta osallistujalta suostumuslomakkeen (liite 1) tutkimuksen toteutusta varten. Jään rikkomiseksi kävimme vielä kierroksen, jossa kaikki kertoivat nimensä ja millä mielillä olivat päivään lähteneet. Monia tällainen uusi tilanne hieman jännitti, mutta kaikki olivat hyvillä mielin tulleet paikalle. Osallistuneet ohjaajat olivat nuorten omaohjaajia, joten tutun ihmisen läsnäolo varmasti myös rohkaisi nuoria osallistumaan haastatteluun ja vähensi jännitystä tilanteessa.

Aloitus kesti noin kymmenen minuuttia, jonka jälkeen toinen meistä siirtyi jälkihuollon asiakkaiden kanssa eri tilaan toteuttamaan haastattelua ja toinen jäi haastattelemaan ohjaajia. Haastattelimme nuoria ja ohjaajia noin 45 minuuttia. Haastattelussa kysyimme molemmilta ryhmiltä 21–24-vuotiaiden jälkihuollon asiakkaiden tuen tarpeista, jälkihuollon sisällöstä ja kehityskohdista, tuen tarpeiden muutoksista sekä omaohjaajan roolista. Liitteessä 2 on alustavat haastattelukysymykset asiakkaille ja ohjaajille sekä aiheita yhteiseen keskusteluun. Haastatteluiden jälkeen pidimme noin kymmenen minuutin tauon ja sen jälkeen jatkoimme kaikki yhdessä keskustelua siitä, minkälaisia asioita haastatteluiden aikana tuli ilmi. Tutkimuksen toteutus päättyi yhteisen osuuden jälkeen, jolloin vielä kiitimme kaikkia osallistujia. Yhteinen osuus kesti noin puoli tuntia ja yhteensä tutkimuksen toteutus kesti noin puolitoista tuntia. Kuviossa 3 on havainnollistettu tutkimuksen toteutuksen kulku.

KUVIO 3. Tutkimuksen toteutuksen kulku

3.3 Tutkimusaineiston analyysi

Tutkimusaineiston analyysi on tehty käyttäen aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysi alkaa aineiston pelkistämällä, jolloin kerätystä aineistosta karstataan pois tutkimukselle epäolennaiset asiat esimerkiksi tiivistämällä. Tämän jälkeen aineisto ryhmitellään, jolloin aineistosta etsitään samaan ilmiöön liittyviä käsitteitä ja ne kootaan alaluokiksi. Ryhmittely jatkuu yhdistelemällä alaluokkia ja näin muodostuvat yläluokat. Yläluokat puolestaan pystytään yhdistämään pääluokiksi. Viimeinen osa aineistolähtöistä sisällönanalyysiä on käsitteellistäminen.

Käsitteellistämässä aineistosta valikoidaan tutkimukseen liittyvä tieto ja sen perusteella muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Käsitteiden yhdistämisen avulla saadaan vastaus tutkimustehtävään. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä edetään aina empiirisestä aineistosta kohti käsitteellistä näkemystä, ja se perustuu tulkintaan ja päättelyyn. Käsitteiden avulla pyritään rakentamaan kuva tutkittavasta ilmiöstä ja johtopäätöksiä tulee verrata jatkuvasti alkuperäiseen aineistoon. Lisäksi analyysissä pyritään ymmärtämään tutkittavien näkökulma. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–127.)

Aloitimme tutkimusaineiston analyysin litteroimalla haastattelut. Ruusuvuoren (2010) mukaan litteroinnin tarkkuus kannattaa määritellä tutkittavan ilmiön mukaan. Kun kiinnostus on kohdistunut enemmänkin haastattelussa esiin tuleviin asiasisältöihin, ei ole tarpeellista tehdä litterointia kovin yksityiskohtaisesti. Kuitenkin sekä haastateltavien että haastattelijan puheenvuorot tulee litteroida, sillä tällöin voi tehdä päätelmiä siitä, miten kysymysten muotoilutapa on vaikuttanut haastateltavien vastauksiin. (Ruusuvuori 2010, 424–426.) Tutkimuksessamme keskityttiin juuri asiasisältöihin, joten aineistot litteroitiin sanatarkasti, mutta ilman esimerkiksi puheen taukoja tai katseen suuntauksia. Asiakkaiden haastattelusta litteroitua aineistoa kerääntyi 13 sivua, ohjaajien haastattelusta 18 sivua ja yhteisestä osuudesta kahdeksan sivua kirjasinkoolla 12 ja rivivälillä 1,5.

Aineistosta täytyy löytää ja erotella tutkimuskysymyksiin liittyvät aiheet ja siinä voidaan käyttää avuksi teemoittelua. Teemoittelussa nostetaan aineistosta esiin tutkimusongelmaa avaavia teemoja, jolloin voidaan vertailla aineistossa ilmenevien teemojen esiintymistä. (Eskola & Suoranta 2005, 174.) Litteroinnin jälkeen aloimme käymään aineistoa läpi ja etsimme sieltä tutkimuskysymysten kannalta olennaiset osiot. Koodasimme tekstistä ilmenevät eri teemoihin liittyvät kohdat eri väreillä, jolloin pystyimme myös huomioimaan sen, kuinka usein mikäkin teema on noussut haastattelun aikana esille. Keräsimme samaa väriä olevat sitaatit litteroidusta aineistosta tyhjälle sivulle, jonka jälkeen pelkistimme niitä lyhyemmiksi lauseiksi. Pelkistystä tiivistimme alaluokiksi ja alaluokkia saimme vielä yhdistettyä yläluokiksi. Lopulta yläluokkia muodostui yhteensä neljä, jotka ovat tutkimustulosten keskeiset teemat. Keräsimme kaikki teemat taulukkoon, jossa ilmenee jokaisesta teemasta sitaatteja haastatteluista, pelkistys sekä ala- ja yläluokka.

Taulukossa 3 on esitetty lyhyt esimerkki nuorten haastattelun pohjalta tehdystä analyysiprosessista.

TAULUKKO 3. Esimerkki nuorten haastattelusta tehdystä analyysiprosessista.

Sitaatti	Pelkistys	Alaluokka	Yläluokka
<i>...just tälläsii asioita mitä voi kysyä ja sit yhes selvitetään jos ei tiedä.</i>	Ongelmatilanteiden selvittäminen yhdessä	Neuvonta ja ohjaus	Henkinen tuki ja ohjaus arjessa
<i>...onhan se hyvä et on joku semmonen turvallisuusverkko jos sattuu ki kompastumaan.</i>	Tieto siitä, että on aina joku tukena	Tukihenkilötyö	
<i>...konkreettista apua niiku esim just et kuntosaliharrastus menee jälkihuollon kautta.</i>	Rahallinen tuki erilaisiin menoihin, mm. harrastukset	Taloudellinen tuki	Talousasiat ja raha
<i>...mitä saa tukia ja mitä ei ja paljonko sitä saa ja mistä rahaa sitten tulee lisää..</i>	Tiedon antaminen erilaisista etuuksista ja apu niiden hakemiseen	Kela-asioiden hoito	

4 ASIAKKAIDEN JA OHJAAJIEN NÄKEMYKSIÄ

4.1 Henkinen tuki ja ohjaus arjessa

Molemmissa ryhmissä haastatteluiden aikana puhuttiin eniten jälkihuollon ohjaajien antamasta henkisestä tuesta ja ohjauksesta arjessa. Nuoret kokevat, että omaohjaajaan voi olla yhteydessä mistä asiasta tahansa ja he selvittävät yhdessä asioita, jotka tuntuvat hankalilta. Nuoret nostivat esille myös sen, että jälkihuollon ohjaaja on tavoitettavissa silloin, kun siihen on tarve. Ohjaajat vastavuo-roisesti kertoivat myös 21–24-vuotiaiden nuorten olevan paljon paremmin tavoitettavissa kuin mitä nuoremmat asiakkaat ovat. Tärkeimpänä asiana ohjaajat kuitenkin kertoivat pitävänsä tämän ikäryhmän kanssa sitä, että he ovat nuorille luotettavia aikuisia, sillä monilla ei niitä ympärillään ole ollut. Lisäksi ohjaajat mainitsivat tukevansa ja kannustavansa nuoria elämässään eteenpäin, sillä monilla nuorilla saattaa yhä olla heikko itsetunto.

Mut nää on just tälläsii asioita mitä voi kysyy ja sit yhes selvitetää jos ei tiedä. Niiku hyvä on justii se et oikeestaa mistä vaa voi olla yhteydessä... - Nuori 1

Se et mulle vastataan niiku mahdollisimman nopeesti ku mä laitan jonku viestin. Mikää ei ärsytä niin paljon, ku että mä pistän sen viestin ja sit mut jätetään roikkumaa pariks päivää. - Nuori 3

Tärkee on se luotettava aikuinen. Niitä ei välttämättä oo siinä lähipiirissä. – Ohjaaja 1

...sitä itsetunto-ongelmaa, ku sitä on ollu jo siellä nuoruudes ja lapsuudes nii se tahtoo vaa olla sit tietysti vaikka ikää tulee enemmän nii sitä luottamusta omaan itseen on hirveen vähän ja jopa itseä niinku vähätellään, että sit tietysti siinä sitä kannustusta ja semmosta tukee ja luoda sitä semmosta luottamusta... - Ohjaaja 3

Sen lisäksi, että nuoret saavat ohjaajilta tukea arjessa asioiden hoitamiseen, nuoret kertoivat vaihtavansa muuten vain omaohjaajiensa kanssa kuulumisia ja käyvänsä yhdessä esimerkiksi kahvilla. Ohjaajatkin kertoivat soittelevansa nuorten kanssa välillä ihan muuten vaan. Nuoret eivät pitäneet jälkihuollon ohjaajia auktoriteettina vaan kokivat suhteen olevan enemmän kaverillinen. Yhteisessä keskustelussa puhuttiin myös huumorin tärkeydestä ohjaajan ja nuoren välillä. Kaverillinen suhde voi kuitenkin myös vaikeuttaa omista ongelmista puhumista ja

avun pyytämistä. Omaohjaajan ollessa tärkeä ihminen nuoren elämässä, voi olla korkea kynnyks kerton, etteivät asiat mennekään niin kuin piti ja tilanne voi hävettää nuorta. Yhteisessä keskustelussa nuoret kertoivat silti kääntyvänsä mieluummin jälkihuollon puoleen vaikeissa tilanteissa kuin esimerkiksi omassa lähipiirissä olevan ihmisen puoleen. Nuorten mielestä ohjaajat osaavat tällaisissa tilanteissa kuunnella eivätkä vähättele ongelmaa tai syytä nuorta tapahtuneesta.

...ei sit niiku halua edes puhua retkahduksista eikä mitään tällästä vanhemmille. Helpompi on sit jälkihuollon kans keskustella ja ollu apua ja turvaa siinä. – Nuori 2

Kaikkea hyötyä ei oo saanu irti tosta touhusta, ku emmä kehtaa myöntää mitää omia ongelmiani ja kun on kussu ite omille reisille nii emmä nyt sitä lähde kellekkää mainitsemaa. Tai jos en mä itse välttämättä pärjää nii ehkä sitten on pakko nykiä hihasta. – Nuori 3

Vaikka hieman vanhemmilla jälkihuollon asiakkaila saattaa arki sujua jo hyvin ja tuen tarve voi olla enää vain vähäistä, nuoret korostivat haastattelussa jälkihuollon ennaltaehkäisevää vaikutusta. Kuitenkin elämässä voi sattua iästä riippumatta mitä tahansa ja haastavia tilanteita voi tulla milloin vain. Tällöin on erittäin tärkeää, että nuorilla on tuttu ja turvallinen henkilö keneen voi tukeutua. Yksi nuorista nosti esiin myös sen, että jälkihuollon tavoitteena on loppujen lopuksi ollakin tarpeeton, jolloin nuori pärjää hyvin itsenäisesti ja jälkihuoltotyö on ollut onnistunutta.

...onhan se hyvä et on joku semmonen turvallisuusverkko, jos satuuki kompastumaan. – Nuori 3

Ja senki takii vaikka mullakaan ei se tarve mikään maailman isoin oo nii se ennaltaehkäisevä aspekti on niiku siinä koko ajan läsnä. Emmä tiää, ei kai nyt jälkihuollon tavottekaa oo et sen pitäis olla koko ajan tosi tarpeellinen. Sen tavote on nimenomaa, ettei ois niin paljon tarvetta et silloin on tehty jotain oikein. – Nuori 1

Haastattelussa kysyttiin jälkihuollon ikärajan nostamisesta ja lakimuutoksen tarpeellisuudesta. Sekä nuoret että ohjaajat kokevat tämän hyväksi muutokseksi. Molempien ryhmien mukaan aiemmin tuki on loppunut liian aikaisin ja tuen tarvetta voi 21–24-vuotiaana olla vielä monilla eri elämän osa-alueilla. 21 ja 24 ikävuoden väliin voi liittyä uusia siirtymäkohtia elämässä, kuten siirtyminen opinnoista työelämään. Tällöin jälkihuollon antama tuki on tärkeää, kun kyseessä on isojaakin muutoksia. Ohjaajat myös kertoivat saavansa pidemmän työskentelyn

aikana enemmän onnistumisen kokemuksia työssään, kun näkevät nuorten aset-
tuvan aloilleen ja saavan asioitaan järjestykseen.

*Kyl se olis aika lailla, ku seinään loppuis se tuki... Ku tulee se rau-
hottuminen ja asiat paremmin menee nii sit kiva meillekki ehkä sem-
monen onnistumisen kokemus ja enemmän nähdään ku on pitempi
se työskentelyaika. – Ohjaaja 2*

*Nii on se hyvä et on joku semmonen joka sitte auttaa näissä kaikis
työ- ja koulu- ja talousasioissa että eipä sitä oikeestaa 25-vuotiaana
tiedä vielä tai suurin osa ei tiedä vielä ees et mitä haluaa tehdä tai
miten näit asioita käsitellään. – Nuori 2*

*Eikä jää just sillai että kattellaan kuinka pärjää. Se on kumminkin just
niinkun se neljä vuotta on semmosta kriittistä ikää, kun on saanu sen
ammatin ja lähtee niitä siipiänsä kannatteleen. – Ohjaaja 1*

Lisäksi nuorten haastattelussa kysyttiin, missä nuoret näkisivät itsensä tällä het-
kellä, jos jälkihuolto-oikeus olisi loppunut 21 ikävuoteen. Vastauksissa tuli ilmi,
että luultavasti päihdeongelma olisi edelleen läsnä ja raha-asioiden kanssa olisi
vaikeuksia. Yhtenä vaihtoehtona nuoret näkivät myös sen, että ilman jälkihuoltoa
päihdeongelma olisi voinut johtaa rikollisuuteen, varsinkin, jos ystäväpiirissä käy-
tetään ja myydään päihteitä. Nuoret siis kertoivat, että voisivat olla isoissa ongel-
missa, jos eivät olisi saaneet jälkihuollon tukea tai jos se olisi loppunut jo 21-
vuotiaana.

*Mä oisin varmaa ojan pohjalla juomassa edelleen. Näin rehellisesti
sanottuna oisin varmaan ojan pohjalla juomassa et en vieläkkä olis
varmaa oppinu hallitsee rahaa enkä mitään, tietää mistää mitään. Kyl
mä olisin aika kusessa suoraan sanottuna. – Nuori 2*

*Kai mäki istuisin tuol Kylmäkoskella. Istumassa noita muutaman ton-
nin velkoja mitä tulee... - Nuori 3*

*...luultavasti ois tullu rikollinen. Koska se kävi mieles silloin. Tiiätkö
jos sä oot juonu sun rahat...nii tota jos ei ois sillee voinu soittaa et
mennääks kauppaa hakee mulle loppukuuks niiku haettii jotain perus
ruokaa mil tulee toimee nii kyl siin ois voinu tulla mielee muita tapoi
hankkii sitä rahaa tai hankkii sitä ruokaa. Tietysti ei toi oo sillee mikää
ihanteellinen tilanne mut niiku vältty sellaselta. – Nuori 1*

4.2 Talousasiat ja raha

Talousasioissa nuoret saavat jälkihuollolta niin konkreettista apua kuin opastusta. Haastattelussa ilmeni, että jälkihuolto esimerkiksi mahdollistaa nuorten harrastuksia ja kattaa terveysmenoja. Nuoret kertoivat saavansa tukea myös terapiassa käymisen kuluihin. Taloudellinen apu helpottaa omasta terveydestä huolehtimista ja sillä on ennaltaehkäisevä vaikutus, sillä tällöin nuorella on matalampi kynnyshakeutua avun piiriin. Talouteen läheisesti liittyy myös Kela-asioiden hoito. Sekä nuoret että ohjaajat kertoivat haastatteluissa, että nuoret kaipaavat Kela-asioiden hoidossa tukea erityisesti silloin, kun ovat vasta itsenäistyneet. Kuitenkin nuoret kokevat edelleen tarvitsevansa joskus ohjaajan neuvoja Kela-asioiden ja muiden viranomaisasioiden hoidossa.

... se on ollu hyvä et ei tarvi niiku stressata sitä et onks mulla varaa ostaa mun lääkkeit tai onks mulla varaa nyt käydä tuol polilla... se tietyst madaltaa myös sitä kynnystä hakee sit apuu jos on tarve. - Nuori 1

Niitten kans ollaa pähkäilty ja tapeltu monet kerrat kuukaudessa, että mitä saa tukia ja mitä ei ja paljonko sitä saa ja mistä rahaa sitten tulee lisää ja kyllä niitten kanssa ollaan tapeltu. – Nuori 2

Ohjaajat kertoivat talousasioiden olevan vielä yleinen tuen tarpeen kohde 21–24-vuotiaiden asiakkaiden kohdalla. Nuorilla saattaa olla maksuja, jotka ovat menneet ulosottoon tai muuten vanhoja velkoja maksettavana. Ohjaajat totesivat myös, että ongelmat rahan kanssa eivät katso ikää vaan talousasiat voivat vaijata ketä tahansa. Kuitenkin hieman vanhemmat jälkihuollon asiakkaat ottavat juuri esimerkiksi talousasioissa jo enemmän vastuuta itselleen. Vaikka nuoret voivatkin saada jälkihuollon kautta rahallista tukea, he eivät enää oleta, että jälkihuolto pystyy maksamaan kaikki velat ja muut kulut. Nuorten kertoman mukaan ohjaajat osaavat myös tarvittaessa asettaa rajoja, ja se on ollut tarpeellista etenkin hieman nuorempana. Esimerkiksi jos nuoren rahat on käytetty päihteisiin, ei jälkihuollolta saada vain tilalle lisää rahaa. Tällöin nuorelle voidaan myöntää maksusitoumus, jolla saa ostettua kaupasta ruokaa tai ohjaaja voi itse lähteä nuoren kanssa kauppaan.

...samoin talousasioissa on niinku, et rahan kanssa on niinku sit selasta säätöö ehkä kans vielä tai vanhoja velkoja mitä maksellaan ja on ulosotossa ja niin edelleen. – Ohjaaja 2

...mut sit sellasii tietysti ongelmakohtii tietenki rahan kans tulee, sehän on ihmiselle, voi olla vaikka 15 tai 94 vuotta nii sehän voi olla et rahan kans tulee ongelmia... - Ohjaaja 3

...ei oleta enää niinku sit välttämättä, että niinku ton ikäsenä että jälkihuolto ois jotenkin velvollinen maksaan kaikkee. – Ohjaaja 2

4.3 Päihteet ja mielenterveys

Nuoret kokevat tarvinneensa päihdeongelman kanssa jälkihuollon tukea enemmän nuorempana kuin tällä hetkellä, mutta he kertoivat, että päihteiden käytön kanssa voi joskus olla haasteita tänäkin päivänä. Esimerkiksi retkahduksia on sattunut enemmän aiemmin, mutta edelleen päihdeongelma saattaa joissakin tilanteissa nostaa päätään. Ohjaajat olivat asiasta samaa mieltä, mutta kertoivat kuitenkin heidän asiakkaidensa välillä olevan isoja eroja. Jotkut nuoret ovat onnistuneet pääsemään päihteistä melkein kokonaan eroon ja toisilla päihteet voivat vielä hallita elämää. Jos nuorella on yhä ongelmia päihteiden käytön kanssa, voi se hankaloittaa työskentelyä omaohjaajan kanssa ja vaikeuttaa oman elämän suunnan löytämistä. Usein tällaisessa tilanteessa nuori ei ole halukas ottamaan ohjaajan tukea vastaan, mutta ohjaajat voivat yrittää auttaa nuorta päihdeongelman kanssa esimerkiksi järjestämällä paikan päihdekuntoutuksesta.

Se oli ainaki silloin alkuun alkoholismiin jälkee nii niitä vastoinkäymisii tuli aika paljon ja usein. Et retkahti uudestaan ja sit taas hyvä jakso ja retkahti uudestaan. Ja sitä samaa taisteluu joutuu käymää vieläki mut tota aika harvoin niiku kertaritistuu. – Nuori 1

... koko elämä ollu niin sotkusta, nii jälkihuolto on vaan pitäny mut skarppina ja auttanu alkoholismista eteenpäin. – Nuori 2

Osalla on esimerkiks jotain päihdeongelmaa selätetty jo hyvinkin, et enää vähän jotain pikku kipuiluu sen kanssa... - Ohjaaja 2

Mä ehkä aattelen et ne on ne päihteet, päihteet on sit semmonen et se elämän suunta kyllä puuttuu niitten takia. – Ohjaaja 1

Lisäksi monet jälkihuollon asiakkaat ovat elämässään kokeneet paljon rankkojakin asioita, jolloin ohjaaja voi olla apuna vaikeiden kokemusten läpi käymisessä. Nuorten haastattelussa jälkihuollon ohjaajaa kuvailtiinkin sanalla ”lisäterapeutti”, joka voi esimerkiksi auttaa ymmärtämään huostaanottoon johtaneita syitä. Ohjaajien mukaan myös monesti hieman vanhemmat asiakkaat haluavat käydä läpi

omaa elämäntarinaansa ja ovat valmiimpia ottamaan apua vastaan niin jälkihuolloista kuin muiltakin tahoilta. Nuoret saattavatkin tarvita tukea avun hakemiseen mielenterveyden palveluista ja muista terveydenhuollon palveluista, oli kyseessä sitten uusi kontakti tai vanhan kontaktin aktivoiminen. Monet nuoret haluavat kuitenkin jo tässä kohtaa itse hoitaa omia asioitaan eivätkä välttämättä tarvitse paljoa ohjaajan tukea, mutta esimerkiksi mielenterveyden ongelmat voivat johtaa siihen, että nuori tarvitseekin ohjaajalta välillä intensiivisempää tukea.

...mä oon käyny koko ikäni terapiassa mieltien asioita ja pääni puhki et mitä mä tein väärin koska mut vietiin vanhemmilta, nii mutta kyl se nyt vasta niiku jälkihuolto on takonu päähän sen, että ei oo niiku ollu mitenkää minun syytä tämä että mut on laitettu laitoksee ja vanhemmat on mitä on. – Nuori 2

Mut se on just hyvä et ton takii se jälkihuolto on niiku hyvä olla olemassa, että tota monille meist jää kuitenkin sitte niiku aika paljon selvitettävää ittensä kanssa... - Nuori 1

Se on ihan totta, että monesti niinku ton ikäset asiakkaat sitte ehkä on vasta valmiita just johonki hoitokontaktin saamiseen, et aletaan sitte niinku sit uudestaan hankkimaan just jotain psykoterapiaa... - Ohjaaja 2

...tekee se mielenterveydellinen haaste niin paljon, ettei sit kykenekään tai jotenki ne jää hoitamatta ja sit se on niinku vähä sama ku sitte 18- vuotiasta pitäis auttaa, ennenku hän taas on siinä toisessa vaiheessa kun hän on taas aktiivisempi ja halua itse hoitaa asioita. – Ohjaaja 3

4.4 Työ ja opiskelu

Koulutuksessa ja työssä tuen tarpeet olivat hyvin samantyyllisiä. Asiakkaat tarvitsivat tukea etsiessään oikeanlaista työ- tai opiskelupaikkaa ja tämän jälkeen hakemuksia tehdessään. Lisäksi työpaikkaa hakiessaan nuoret ovat saaneet jälkihuollon ohjaajalta apua esimerkiksi ansioluettelon tekemisessä.

Joo, kattoo cv-asioita ja sitte auttaa työn hakemises ja kattoo niit paikkoja. – Nuori 2

...me katottii mulle ihan paikka niiku (koulutusala) perustutkinnosta ja sitte sitä kautta sai niiku kuitattuu niihin liittyvii menoja ja sai sitä niiku jeesii niiku siihen. – Nuori 1

Ohjaajat kertoivat heillä olevan 21–24-vuotiaiden asiakkaiden joukossa luonnollisesti enemmän jo työelämässä olevia nuoria. Kuitenkaan kaikilla nuorilla ei vielä

ole tiedossa se, mitä haluavat työkseen tehdä tai voimavaroja koulussa tai töissä käymiseen ei välttämättä ole. Opintoja saatetaan keskeyttää tai välivuosien pitäminen voi venyä, kun omaa paikkaa ei löydy. Tämä saattaa aiheuttaa hankaluuksia myös nuoren talousasioihin, kun nuori saattaa nostaa esimerkiksi opintolainaa, muttei jatkakaan opintoja. Myös kotoa on voinut tulla malli, jossa eletään tukien varassa, sillä tukien määrä saattaa olla sama kuin mitä työnteosta saisi. Tällaisesta ajattelutavasta voi olla hyvin vaikeaa päästä pois. Ohjaajat haluavatkin näyttää nuorille hyvää esimerkkiä ja pyrkivät saamaan nuoria kiinnittymään joko työhön tai opiskeluun.

Sit se niinku se malli on, siit on kauhee vaikee semmoselta polulta hypätä pois, että Kela maksaa...mallit sitten siitä, että miten elämässä ois hyvä edetä kuitenkin sitte, että jonkinäköstä ammattiin kiinnittymistä tohon työelämään ja opiskeluun ois tärkeitä... – Ohjaaja 3

4.5 Jälkihuollon kehityskohteet

Nuoret kertoivat haastattelussa olevansa erittäin tyytyväisiä saamaansa jälkihuoltoon. Heidän kohdallaan jälkihuolto on ollut yksilöllistä ja siinä on huomioitu hyvin asiakkaan tarpeet eri elämäntilanteissa. Tällaista työtettä nuoret olisivat kaivanneet enemmän myös sijaishuollon puolella. Nuoret ottivat huomioon kuitenkin sen, että he puhuvat vain omista ohjaajistaan eivätkä voi tietää kuinka jälkihuolto toimii muilla asiakkailla. Vaikka nuoret eivät osanneet kertoa jälkihuoltoon kehityskohteita, haastattelun aikana ilmeni, että vain yksi kolmesta haastateltavasta tiesi etukäteen saavansa jälkihuollon tukea itsenäistyttyään. Kaksi muuta nuorta saivat tietää jälkihuollosta vasta juuri täytettyään 18. Yksi nuori kertoikin yhteisen keskustelun aikana, että jälkihuollosta olisi hyvä saada kattavammin tietoa ennen itsenäistymistä.

Mulla se tuli vähän niiku sillee naps. En mä ees tienny mitää jälkihuollosta ennen ku just niiku siin ku olin täyttämäs 18. – Nuori 1

Se et joku kertois niiku siitä ennen ku täytät 18 nii sul on muuten tämmönen mahdollisuus. Se tulee sillä sekunnilla, ku täytät 18 ja ovi aukee ja jälkihuolto tulee sielt, kuka tää on? Mistä tää tuli? – Nuori 3

Ohjaajat puolestaan kertoivat jälkihuollon tarvitsevan lisää resursseja ja he tarvitsisivat enemmän aikaa työnsä tekemiseen, mutta ensimmäisenä he tarttuisivat työntekijöiden määrään. Jälkihuoltoon pitäisi saada ohjaajien mukaan lisää sekä

sosiaalityöntekijöitä että ohjaajia. Lisäksi ohjaajat kertoivat, että jälkihuollon palvelut eivät ole tällä hetkellä tasavertaisia kaikille, sillä ostopalveluja käytetään paljon ja se eroaa hyvinvointialueilla tehdystä ohjaustyöstä. Myös ajatusta jälkihuollon ryhmätoiminnastakin on ollut ja ohjaajat kertoivat esimerkiksi Helsingin jälkihuollolla olevan ryhmiä perheellisille asiakkaille. Ryhmätoiminnalla voitaisiin tukea vanhempia ja ehkä päästä vaikuttamaan ylisukupolvisen huostaanoton ehkäisyyn. Myös työaikojen laajentamista esimerkiksi iltoihin tai viikonloppuihin on pohdittu.

Työntekijöitä ainaki lisää ehdottomasti, sekä sosiaalityöntekijöitä että ohjaajia... ja no yhdessä vaiheessahan tossa oli niin tota vähän ajatusta siitä, että voisko niinkun olla jotain muuta kuin kaheksasta neljään. Et voisko olla jotain niinku iltapäivystysaikaa tai viikonloppupäivystysaikaa tai jotain sellasta. – Ohjaaja 2

Sais vähän niinkun palvelut nuorille niinkun tasavertaisiks. Nyt on niin paljon sitä ostopalvelua, nii se eroo niin paljo sit taas tästä niinku meidän tekemästä ohjaustyöstä. – Ohjaaja 1

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tulosten perusteella keskeisimmät tuen tarpeet tiivistyvät neljään yläluokkaan, jotka ovat henkinen tuki ja ohjaus arjessa, talousasiat ja raha, päihitteet ja mielenterveys sekä työ ja opiskelu. Tutkimustuloksiamme tukee myös esittelemämme teoriapohja sekä aiempi tutkimustulos. Pukkio ja Hoikkala (2016) painottavat lastensuojelun jälkihuoltotyöhön liittyvässä oppaassaan psykososiaalisen tuen tärkeyttä, joka pitää sisällään sekä arjen ohjauksen, että henkisen tukemisen. Oppaassa mainitaan myös taloudellinen tuki, sekä tukeminen opinnoissa ja työllistymisessä tärkeänä osana jälkihuoltoa. (Pukkio & Hoikkala 2016, 16–21.) Aiemmissä tutkimuksissa on todettu, että sijaishuollossa olleilla nuorilla on muita ikätovereitaan enemmän haasteita taloudenhallinnassa, mielenterveydessä ja kiinnittymisessä opintoihin tai töihin (Vinnerljung & Sallnäs 2008; Kestilä ym. 2012, 606–612). Kuvioon 3 on vielä havainnollistettu haastattelun pohjalta esiin nousseet neljä yläluokkaa ja niihin liittyvät alaluokat sekä nuorten että ohjaajien näkemysten mukaan.

	Nuoret	Ohjaajat
Henkinen tuki ja ohjaus arjessa	• Keskusteluapu ja neuvonta • Tukihenkilötyö • Tavoitettavuus • Kuulumisten vaihto • Rajoittaminen	• Luotettavana aikuisena oleminen • Ohjaus ja neuvonta • Kuulumisten vaihto • Tsemppaus
Talousasiat ja raha	• Taloudellinen tuki • Rahan hallinnan opettelu • Kela-asiat	• Rahan hallinnan opettelu • Kela-asiat
Päihitteet ja mielenterveys	• Apu päihdeongelman kanssa • Retkahduksien käsittely • Elämäkokemusten läpi käyminen • Tuki vaikeiden asioiden käsittelyyn	• Apu päihdeongelman kanssa • Ohjaus palveluiden piiriin • Tuki vaikeina hetkinä
Työ ja opiskelu	• Työnhaku • Opiskelupaikan haku • Hakemuksien tekeminen	• Mielenkiinnon kohteen löytäminen • Ammatinvalinta • Opiskelupaikan valinta • Kiinnittäminen työhön/opintoihin

KUVIO 3. Tutkimuksesta esiin nousseet ylä- ja alaluokat.

Haastatteluiden tulosten mukaan jälkihuollon asiakkailla tuen tarpeet ovat hyvin yksilöllisiä, mutta useat 21–24-vuotiaat nuoret tarvitsevat jälkihuollon tukea vielä monilla eri elämän osa-alueilla. Konkreettisia jälkihuollon tukitoimia voivat olla

esimerkiksi nuoren tukeminen taloudellisesti tai apu työ- tai koulupaikan hakemisessa. Kuitenkin keskeisimpinä tuloksina tämän ikäryhmän asiakkaiden kohdalla esiin nousi henkinen tuki ja jälkihuollon ennaltaehkäisevä vaikutus. Jälkihuollolla on tärkeä tehtävä myös nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä ja yhteiskuntaan kiinnittämisessä. Lisäksi suhde omaohjaajaan nousi tärkeäksi teemaksi, erityisesti tavoitettavuuden ja luotettavuuden näkökulmasta. Tässä kappaleessa käsittelemme näitä keskeisimpiä johtopäätöksiä sekä jälkihuollon kehityskohtia.

Kuten jo aiemmin teoriaosuudessa avasimme, sijaishuollosta itsenäistyvillä nuorilla on heikommat tulevaisuudennäkymät kuin muilla saman ikäisillä. Kodin ulkopuolelle sijoitetuilla on muuta väestöä korkeampi riski jäädä esimerkiksi ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa. Monella sijoitetulla lapsella ja nuorella on taustallaan epäsuotuisia olosuhteita ja kasvuympäristöjä, ja tutkimukset todistavat, että heillä on enemmän haasteita varhaisaikuisuudessa. Lastensuojelu ei pysty täysin poistamaan näitä erilaisista lähtökohdista johtuvia eroja, minkä vuoksi jälkihuollolla on merkittävä tehtävä. (Heino ym. 2013.) Kuten haastattelussakin tuli ilmi, on jälkihuolto ollut monelle nuorelle kannatteleva voima, jonka avulla on päästy esimerkiksi päihdeongelmasta eteenpäin tai löydetty keinoja talouden hallintaan. Jälkihuolto antaa myös mahdollisuuden käsitellä ohjaajan tukemana nuoren kokemuksia rankkojakin kokemuksia ja traumatisoivia tilanteita. Sen lisäksi, että jälkihuoltonuorilla on jo valmiiksi taustallaan tekijöitä, jotka voivat aiheuttaa haasteita itsenäistyessä, eivät yhteiskunnan rakenteelliset tekijät myöskään helpota itsenäistymisprosessia. Monesti huomiota kiinnitetään vain yksilöön ja hänen ongelmiinsa, vaikka nuorten syrjäytymistä voivat aiheuttaa yhteiskunnan rakenteet ja palvelujärjestelmästä putoaminen (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2019).

Yhtenä jälkihuollon tarkoituksena onkin pyrkiä ehkäisemään nuorten syrjäytymistä. Nuoret tulisi saada kiinnitettyä palveluiden piiriin ennen jälkihuollon päättymistä, jotta he saisivat tarvitsemaansa tukea myöhemminkin. Palvelujärjestelmä on hyvin sekalainen ja palveluihin pääsy on vaikeaa. Ilman oikeanlaista apua nuori saattaa jäädä hyvin yksin ja kamppailu saman haasteen parissa voi jatkua vuosia. Tällaisessa tilanteessa jälkihuollon tuki voi olla esimerkiksi haastattelussakin ilmennyt paikan hakeminen katkaisuhoidosta, mikä on auttanut nuorta selviytymään päihdeongelmasta.

Vaikka 21–24-vuotiailla nuorilla konkreettisen tuen tarve ei aina ole jatkuvasti läsnä, tieto turvallisen aikuisen olemassaolosta on merkityksellistä. Mikäli nuorella tulee elämässään haasteita vastaan, voi hän matalalla kynnyksellä pyytää omalta ohjaajaltaan apua, jolloin haasteet eivät pääse kasautumaan. Jälkihuollon tarjoamalla kokonaisvaltaisella tuella onkin suuri ennaltaehkäisevä vaikutus. Antamalla tarpeeksi tietoa esimerkiksi taloudenhallinnasta ja asumiseen liittyvistä asioista, voidaan ennaltaehkäistä myös velkaantumista ja asunnottomuutta (Yliruka ym. 2020, 37–38). Tukemalla nuorta työelämässä tai opinnoissa voidaan edesauttaa nuoren yhteiskuntaan kiinnittymistä. Ammattiin tai opintoihin ohjaaminen ei ole pelkästään nuoren kiinnittämistä johonkin, vaan myös omien mielenkiinnon kohteiden löytämistä. Kun nuori löytää elämässään asian, jossa hän on hyvä, vahvistaa se nuoren voimavaroja ja auttaa oman identiteetin rakentamisessa.

Nuorille tärkeää jälkihuollon toteuttamisessa on yksilöllisyyden huomioiminen, tavoitettavuus sekä tasa-arvoinen ja luottamuksellinen suhde. Se, miten jälkihuoltoa toteutetaan, tulee vaihdella nuoren elämäntilanteen mukaan. Oleellista toteuttamisessa on joustavuus ja sopeutuminen nuorten erilaisiin tarpeisiin. Joskus yhteyttä omaohjaajaan pidetään viikoittain ja joskus vaikka vain kerran parissa kuu-kaudessa. Kuitenkin oleellista on se, että nuoren viesteihin tai soittoihin vastataan silloin, kun tarve avulle tulee. Haastatellut nuoret kertoivat, että voivat olla jälkihuoltoon yhteydessä mistä asiasta vaan, ja mitä tahansa asioita selvitetään tarvittaessa yhdessä. Hyvä tavoitettavuus tukee myös luottamussuhteen rakentamista. Sen lisäksi, että ohjaajaan ollaan yhteydessä kohdatessa erilaisia ongelmatilanteita, nuorille ja ohjaajille on tärkeää vaihtaa kuulumisia muuten vain ja jutella muistakin kuin esille tulleista ongelmista ja niiden selvittämisestä.

Myös Inkisen ja Lorentzin (2022) mukaan yhteydenpito työntekijän ja nuoren välillä on tärkeää, jotta jälkihuolto voi olla onnistunutta. Yhteydenpidon kautta nuori saa tietoa tarvitsemistaan palveluista, mutta kaiken keskiössä tulee olla nuoren toiveet. Nuoren turvallisuuden tunnetta lisää se, että hän pystyy itse vaikuttamaan siihen, missä, miten ja milloin tapaa työntekijää. (Inkinen & Lorentz 2022, 32.) Lastensuojelun sijaishuollossa ohjaajien vaihtuvuus on suurta ja nuori on saattanut sijaishuollon aikana jäädä paitsi pysyvistä suhteista aikuisiin (Tiili &

Kuokkanen 2021, 6). Sijaishuollon asiakkailla on usein takanaan myös muita rikkonaisia ihmissuhteita, joiden takia luottamus muihin ihmisiin voi olla heikko (Jahnukainen & Tiili 2022, 8). Turvallinen suhde jälkihuollon ohjaajaan voi olla korjaava kokemus nuorelle. Myös haastattelemamme nuoret kertoivat, että ovat sijaishuollon aikana kokeneet rikkonaisuutta ihmissuhteissa, mutta jälkihuolto on onnistunut luomaan pysyvän suhteen nuoren kanssa. Kuvioon 4 on koottu teorian, tutkimustuloksien ja johtopäätösten pohjalta tiivistys jälkihuollon tukitoimista sekä siitä, millainen vaikutus jälkihuollolla voi nuoriin parhaimmillaan olla.

KUVIO 4. Jälkihuollon tukimuotoja ja niiden vaikutukset.

Lastensuojelun keskusliitto kokosi yhdessä lastensuojelun kokemusasiantuntijoiden kanssa suosituksia jälkihuollon kehittämiseksi vuonna 2021. Kokemusasiantuntijat nostivat yhtenä kehityskohtana esille verkoston ja ihmissuhteiden tukemisen jälkihuollossa. Suosituksissa on tuotu esille myös rakenteiden kehittäminen, joka pitää sisällään myös pysyvyyden ja työntekijäresurssit. (Jahnukainen & Tiili 2022, 8–9.) Myös meidän tutkimuksessamme nousi esiin verkoston tärkeys erityisesti siitä näkökulmasta, että jälkihuollon työntekijä on usein nuorelle tärkeä aikuinen, ja pitkäaikainen sekä hyvä suhde omaan työntekijään on merkityksellinen nuorille. Oleellista olisikin taata pysyvyyttä työntekijöissä, sillä uusien luottamussuhteiden luominen voi olla nuorelle hyvin raskasta. Vaikka pysyvyys jälkihuollossa on merkityksellistä, aina nuoren ja ohjaajan välinen työskentely ei

syystä tai toisesta toimi. Tällöin hedelmällisempää voikin olla työntekijän vaihtaminen.

Jälkihuollolle tulisi varmistaa riittävät resurssit sen laadukkaan toteuttamisen turvaamiseksi. Kuitenkin kuten monilla muillakin sosiaali- ja terveysalan osa-alueilla, myös jälkihuollossa on puutetta resursseista. Työntekijöitä tarvittaisiin lisää ja aikaa jokaiselle asiakkaalle ei ole niin paljoa kuin työntekijät haluaisivat ja tarvetta olisi. Lisäksi haastetta tänä vuonna on tuonut siirtyminen hyvinvointialueisiin ja tähän muutokseen liittyvät epäselvyydet esimerkiksi juuri resurssien suhteen. Jälkihuollon sisältö on myös erilaista riippuen ohjaajasta, alueesta ja siitä, toteuttaako sitä hyvinvointialue vai tuotetaanko se ostopalveluna. Nuoret eivät siis saa tällä hetkellä tasalaatua palvelua itsestään riippumattomista syistä. Myös kokemusasiantuntijoiden suosituksissa lastensuojelun jälkihuollon kehittämiseksi on nostettu esiin jälkihuollon yhdenvertaisuuden ja yksilöllisyyden kehittäminen (Jahnukainen & Tiili 2022, 16). Hyvinvointialueiden välisiä eroja pyritään tasamaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen keräämän sosiaalihuollon seurantarekisterin avulla. Rekisteriin kerätään vertailukelpoista tietoa ja sen avulla hyvinvointialueita voidaan vertailla keskenään. Saamien tietojen perusteella pyritään kehittämään ja yhdenvertaistamaan palveluja. (Sote-uudistus 2022.)

Nuoret eivät myöskään saa tasapuolisesti tietoa jälkihuollosta sijaishuollon aikana vaan osalle nuorista jälkihuollon olemassaolo tulee yllätyksenä, vaikka jälkihuoltoon ja omaohjaajaan tutustuminen tulisi aloittaa noin puoli vuotta ennen itsenäistymistä. Tutkimukseemme osallistuneet nuoret eivät olleet ainoita, jotka kokivat näin, vaan moni nuorista kokee sijaishuollosta jälkihuoltoon siirtymisen sekavana eikä saa siitä tarpeeksi tietoa. Itsenäistymiseen ja jälkihuoltoon valmistautuminen on lähes olematonta ja sen vuoksi usein nuorelle hyvin jännittävää. (Inkinen & Lorentz 2022, 34.) Sijaishuollon ja jälkihuollon tulisi parhaassa tapauksessa olla yhtenäinen ja saumaton jatkumo, jolloin siirtyminen jälkihuoltoon olisi nuorille mahdollisimman helppoa. Lastensuojelun palvelujärjestelmän rakenteita tulisikin kehittää eheiksi palvelukokonaisuuksiksi, jossa siirtymät aiheuttaisivat mahdollisimman vähän muutoksia asiakkaille. Ihanteellista olisi, jos tuttu sijaishuollon työntekijä voisi toimia myös nuoren jälkihuollon ohjaajana. (Jahnukainen & Tiili 2022, 12–13.)

Jälkihuolto-oikeuden päättymisikä on ollut viime vuosina keskustelussa, ja nyt kaavaillaan jo toista muutosta lyhyellä aikavälillä. Hallituksen esittämää lakimuutosta jälkihuolto-oikeuden ikärajan laskemisesta 23-vuoteen on kritisoitu useiden eri tahojen toimesta. Esimerkiksi lapsioikeuslakimies Mirjam Araneva (2023) tuo blogitekstissään esiin hallitusohjelmassa olevia ristiriitaisuuksia. Kirjauksessa puhutaan siitä, kuinka nuorten syrjäytyminen ja pahoinvointi ovat kasvussa ja se tuo haasteita yhteiskunnalle, mutta samalla juuri heihin kohdistetaan säästötoimenpiteitä. Blogitekstissä todetaan myös, että pidemmällä aikavälillä muutos luultavasti tuo enemmän kuluja kuin säästöä. (Araneva 2023.) Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattiliitto Talentia (2023) on samoilla linjoilla ja vastustaa ikärajan laskemista. Talentian mukaan tutkimustieto puoltaa ikärajan säilyttämistä 25 ikävuodessa, sillä jälkihuollolla voidaan ehkäistä nuorten syrjäytymistä.

Myöskään opinnäytetyömme tulosten perusteella jälkihuollon ikärajan laskeminen ei ole kannattavaa. Tuen tarpeet eivät lopu, kun nuori täyttää 23 vaan ennemminkin silloin jälkihuollon työ monesti alkaa tuottamaan tulosta. Itsenäistytessään nuorta voi aluksi houkutella enemmän esimerkiksi päihteiden käyttö ja juhliminen kuin omaohjaajan kanssa asioiden hoitaminen. Niin sanottu ”rauhottuminen” tapahtuu vasta myöhemmällä iällä, jolloin aletaan esimerkiksi pohtia erilaisia työhön ja opiskeluun liittyviä vaihtoehtoja ja suunnitella tulevaisuutta. Jos jälkihuollon tuki loppuisi juuri tuolloin, kun nuori olisi valmis ottamaan tukea vastaan ja tarvitsisi apua, saattavat monet nuoret jäädä todella yksin. Kuten aiemmin jo todettiin, nuorille on tärkeää luottamuksellinen suhde ohjaajaansa. Mitä pidempään on mahdollista työskennellä saman tutun ja turvallisen ohjaajan kanssa, sen parempi, sen sijaan, että siirryttäisiin palvelusta toiseen lyhyellä aikavälillä. Pidemmät asiakkuudet antavat myös ohjaajille onnistumisen kokemuksia ja näin ollen parantavat työhyvinvointia. Asiakkuuden katkaiseminen aikaisemmin ei siis hyödytä asiakasta eikä jälkihuollon työntekijää.

Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmä (2019, 13) on ehdottanut, että jälkihuoltoa uudistettaisiin aikuistumisen tueksi. Työryhmä ehdottaa, että aikuistumisen tueksi säädettäisiin erillinen laki. Laki koskettaisi nuoria aikuisia, jotka ovat olleet lastensuojelun sijoittamia, sekä muuten tukea tarvitsevia nuoria. Aikuistumisen tukea voisi saada esimerkiksi nuori, jolla on vankeus- tai rikosseu-

raamusrangaistus tai puutteita toimintakyvyssä, ja on näin ollen syrjäytymisvaarassa. Aikuistumisen tuki koskisi myös niitä nuoria aikuisia, jotka ovat tulleet alakäisenä maahan ilman huoltajaa. (Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmä 2019, 13; Hirschovits-Gerz ym. 2023, 31–32.) Jälkihuollon uudistaminen aikuistumisen tueksi tavoittaisi laajemmin nuoria, jotka tarvitsevat erityistä tukea ja vastaisi hyvin erilaisiin tarpeisiin. Olisi ihanteellista, jos myös muilla kuin sijaishuollosta itsenäistyvillä nuorilla olisi mahdollisuus saada aikuistumisen tukea, sillä ei ole itsestäänselvyys, että kaikilta löytyisi omaa tukiverkostoa.

Aikuistumisen tuen tarkoituksena olisi yhtenäistää palveluita ja luoda nuorten tarpeita palveleva kokonaisuus. Tavoitteena olisi luoda yhteistyötä eri toimijoiden kuten sosiaalihuollon ja työvoimapalveluiden välille. Käytännössä aikuistumisen tuki sisältäisi pitkälti samoja asioita kuin jälkihuoltokin, kuten tukea asumiseen, työhön ja koulutukseen, sekä taloudellista ja psykososiaalista tukea. (Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmä 2019 14–17; Hirschovits-Gerz ym. 2023, 50–52.) Yhteistyö eri tahojen välillä olisi tarpeellista, sillä tällä hetkellä palveluiden piiriin voi olla vaikeaa päästä ja palvelujärjestelmä on sekava. Kuitenkin uudistuksen myötä asiakasmäärät kasvaisivat entisestään, joten resursseja tarvittaisiin enemmän. Jos jälkihuollolla on jo nyt puute resursseista ja jälkihuoltoon on tarkoitus kohdistaa leikkaustoimenpiteitä, mistä tulisi rahoitus muutokselle ja olisiko mahdollista tuottaa laadukasta palvelua kaikille.

Jälkihuollon toteuttaminen 21–24-vuotiaille asiakkaille on merkittävää ennaltaehkäisevää työtä syrjäytymisen näkökulmasta. Jälkihuollolla on tärkeä rooli nuorten kiinnittämisessä yhteiskuntaan ja palveluiden piiriin ohjaamisessa. Pitkäjänteinen työskentely nuorten kanssa on merkityksellistä ja tarpeellista, ja tarjoamalla jälkihuollon palveluita pidempään, vältetään siirtelemästä asiakkaita palvelusta toiseen. Tuen tarve sijaishuollosta itsenäistyvillä nuorilla on todettu muuta samankäistä väestöä keskimäärin suuremmaksi, joten siihen tulisi myös vastata laadukkaalla jälkihuoltotyöllä, sen sijaan, että nuoret siirtyisivät jälkihuollon päätyttyä ja tuen tarpeen jatkuessa aikuissosiaalityön piiriin, jossa tarjottava tuki ei välttämättä vastaa herkässä elämänvaiheessa olevan nuoren tarpeisiin.

6 POHDINTA

6.1 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimus on toteutettu hyvää tieteellistä käytäntöä ja hyviä tieteellisiä menettelytapoja noudattaen. Hyvän tieteellisen käytännön peruseriaatteita ovat luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto. Asianmukaisista luvista, suostumuksesta ja eettisestä ennakoarvioinnista on huolehdittava jo ennen tutkimusaineiston keräämistä. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023, 12–13.) Aloitimme tutkimuksen valmistelun hakemalla tutkimuslupaa Pirkanmaan hyvinvointialueelta. Ennen haastatteluja keräsimme suostumuslomakkeet (liite 1), jossa pyydettiin haastateltavien nimien lisäksi puhelinnumerot sekä sähköpostit. Nämä tiedot tulivat vain meille eikä niitä voida yhdistää haastateltaviin. Haastatteluja toteutettaessa pidimme huolta osallistujien anonymiteetistä, mutta haastattelutilanteessa kysyimme haastateltavien nimiä, jotta tilanteesta ja puhuttelusta tulisi luontevampaa. Haastatteluun osallistuminen oli täysin vapaaehtoista ja suostumus oli mahdollista perua missä vaiheessa tahansa.

Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu, että kerättyä aineistoa käsitellään asianmukaisesti ja sen käsittelystä kerrotaan avoimesti haastateltaville. Lisäksi noudatetaan tietosuojalainsäädäntöä ja salassapitovelvollisuutta. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023, 13–14.) Haastattelut tallennettiin, mutta hävitimme tallenteet asianmukaisesti litteroinnin jälkeen. Myös kerätyt yhteystiedot ja litteroitu haastatteluaineisto hävitetään opinnäytetyön valmistuttua. Aineisto suojattiin käyttäjätunnuksella ja salasanalla. Noudatimme salassapitovelvollisuutta koko prosessin ajan ja sen jälkeen. Haastattelun vastauksia käytettiin vain opinnäytetyössä eikä niitä voida yhdistää haastateltaviin. Informoimme osallistujia kaikista tietosuojaan liittyvistä asioista tietosuojailmoituksella.

Laadullista tutkimusta arvioitaessa yksi arvioitava käsite on siirrettävyys toiseen ympäristöön (Tuomi & Sarajärvi 2018, 162). Jotta tutkimuksen tulokset olisivat luotettavia ja siirrettävissä, on haastateltavia oltava useampi. Haastattelimme kolme nuorta sekä kolme ohjaajaa, jotka olivat haastatteluun osallistuneiden nuorten omaohjaajia. Haastateltavien määrä oli kaikkiin Pirkanmaan jälkihuollon

asiakkaisiin ja ohjaajiin verrattuna pieni, joten tuloksia ei voi yleistää täysin jokaiseen jälkihuollon nuoreen tai ohjaajaan. Myös jokaisen henkilökohtainen kokemusmaailma on erilainen, ja tämä tulee huomioida siirrettävyyttä arvioitaessa (Eskola & Suoranta 1998). Tutkimuksen tuloksia analysoidessa tulee myös ottaa huomioon, että haastatteluun osallistui mahdollisesti vain aktiivisimmat jälkihuollon nuoret, jolloin heikommassa asemassa olevien nuorten ääni saattaa jäädä kuulematta.

Laadullista tutkimusta tehdessä on aina otettava huomioon se, että tutkitaan sanoja ja niiden merkitystä, ja tämä sisältää aina väärintulkinnan riskin. Myös haastateltava saattaa tulkita haastattelijan kysymyksen tietyllä tavalla, jolloin vastaus saattaa olla vääristynyt. (Vilka 2021.) Pyrimme esittämään haastattelun aikana mahdollisimman paljon avoimia kysymyksiä, jotta emme olisi johdatelleet haastateltavia ja pyrimme tarkentamaan mahdollisia epäselvyyksiä. Tällöin vastaukset ovat mahdollisimman todenmukaisia. Aineistoa analysoidessa pyrimme tekemään mahdollisimman vähän omia tulkintoja. Omasta viitekehyksestä poistuminen tuntui kuitenkin välillä hieman haastavalta ja omat mielipiteet ja näkökulmat tuntuivat välillä vaikuttavan aineiston analysointiin.

6.2 Opinnäytetyön prosessi ja jatkotutkimusaiheet

Aloitimme opinnäytetyöprosessimme syksyllä 2022. Valitsimme aiheeksi jälkihuollon, sillä se kiinnosti meitä molempia, ja halusimme laajentaa osaamistamme lastensuojelusta myös jälkihuollon puolelle. Jälkeenpäin tarkasteltuna aihevalinta osoittautui ajankohtaisemmaksi kuin odotimmeakaan lakimuutosesityksen myötä. Olimme jo syksyllä yhteydessä yhteistyötahoomme, joka oli tuolloin vielä Tampereen kaupungin jälkihuolto. Saimme melko vapaat kädet tutkimusaiheen ja toteutuksen suhteen, joten pääsimme toteuttamaan opinnäytetyötä oman mielenkiinnon mukaan. Kuitenkin se myös vaikeutti päätöksentekoa siitä, mistä näkökulmasta alamme tutkimaan jälkihuoltoa ja miten rajaamme tutkimusaiheen. Tutkimusaihe muotoutui lopulliseen muotoonsa syksyn aikana, ja alkuvuodesta 2023 aloimme suunnitella yhteistyötahon kanssa haastateltavien hankintaa.

Haastavimmaksi prosessissa osoittautuikin sopivien haastateltavien löytäminen ja aikataulujen yhteensovittaminen. Ikäryhmässä, jota halusimme haastatella, on jo paljon työssäkäyviä, jolloin kaikille sopivan ajan löytäminen oli vaikeampaa. Tavoitteenamme oli saada noin viisi nuorta mukaan haastatteluihin, mutta tämä osoittautui ajateltua haastavammaksi, ja lopulta päätimme haastatella kolmea nuorta. Laadimme haastateltavien hankintaa varten esitteen tutkimuksestamme (liite 3), jota ohjaajat jakoivat asiakkailleen. Lisäksi kirjoitimme myös virallisen saatekirjeen (liite 4) jälkihuollon ohjaajille välitettäväksi. Sopivien haastateltavien löydyttyä sovimme haastattelupäivän toukokuulle 2023.

Jonkin verran haasteita prosessiimme toi myös siirtyminen hyvinvointialueille. Esimerkiksi tutkimusluvan hakemiseen ei ollut vielä sitä hakiessamme hyvinvointialueella selkeää ja sosiaalialalle täysin soveltuvaa mallia. Hyvinvointialueet toivat mukanaan myös lukuisia uudistuksia, jotka kuormittivat merkittävästi työntekijöitä ja palvelujärjestelmää, minkä vuoksi myös meidän prosessimme hidastui ajan puutteen vuoksi.

Hyvinvointialueet ovat tuottaneet jälkihuollon palveluita vasta alle vuoden ajan, joten jatkotutkimus esimerkiksi eri hyvinvointialueiden tarjoaman jälkihuollon laadullisista eroista olisi tarpeellinen. Vaikka tietoa kerätään sosiaalihuollon seurantarekisterin avulla, olisi tärkeää tuoda enemmän asiakkaiden mielipiteitä ja kokemuksia esiin. Opinnäytetyössä ilmeni, että jälkihuollon toteuttamisessa on eroja myös hyvinvointialueiden ja ostopalveluiden välillä. Jatkotutkimuksessa voitaisiin kartoittaa näitä eroja ja pohtia mahdollisia kehityskohteita, jotta palvelut olisivat tasalaatuisia.

Jälkihuolto-oikeuden laskemista 23-vuoteen suunnitellaan parhaillaan. Kuitenkaan riittävää tutkimusnäyttöä iän laskemisen puolesta ei ole ja olisikin tärkeää tutkia pidemmältä aikaväliltä, millaisia vaikutuksia iän nostolla on ollut, ennen kuin sitä lasketaan. Olisi merkityksellistä tutkia esimerkiksi sitä, vähentyisikö nuorten syrjäytyminen, mikäli ikäraja pidettäisiin 25 vuodessa. Kuten tutkimuksestamme todettiin, jälkihuollolla on merkittävä ennaltaehkäisevä merkitys monen nuoren syrjäytymiseen ja tästä syystä ikärajan laskemista tulisi harkita vakavasti ja tutkimustietoon perustuen.

Opinnäytetyötä tehdessä opimme paljon uutta lastensuojelun jälkihuollosta ja saimme paremman käsityksen siitä, mitä kaikkea nuorten saama tuki voi olla. Aihevalinta osoittautui mielenkiintoiseksi ja ryhmähaastattelu menetelmänä antoisaksi. Olemme molemmat työskennelleet sijaishuollon puolella ja opinnäytetyön teon aikana mielenkiinto työllistyä myös jälkihuollon puolelle heräsi. Vaikka prosessin aikana ilmeni erilaisia haasteita, onnistuimme vastaamaan asettamiimme tavoitteisiin ja olemme tyytyväisiä valmiiseen työhön.

LÄHTEET

Alanko-Kahiluoto, O. ym. 2018. Lakialoite LA 86/2018 vp. Lakialoite laiksi lastensuojelulain 75 §:n muuttamisesta. Eduskunta. Viitattu 26.10.2023. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lakialoite/Sivut/LA_86+2018.aspx

Araneva, M. 2022. Lapsen suojeleminen ja päätöksenteko: käsikirja lapsen asioista päättävälle. Helsinki: Alma Talent.

Araneva, M. 2023. Eivätkö jälkihuoltoon oikeutetut nuoret ole kansakuntamme menestyksen kannalta merkityksellisiä? SOS-Lapsikylä. Blogiteksti. Viitattu 23.10.2023. <https://www.sos-lapsikyla.fi/blog/2023/07/06/arviossa-hallitusohjelma-jalkihuoltoikaraja/>

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino. Viitattu 30.10.2023. Vaatii käyttöoikeuden. <https://www.elibrary.com/reader/9789517685047>

Eskola, J. & Suoranta, J. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 7. painos. Tampere: Vastapaino.

Forsell, M. & Kuoppala, T. 2022. Lastensuojelu 2021. Huostaanottojen määrä väheni vuonna 2021. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tilastoraportti 22/2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144518/Las-tensuojelu_2021_korjattu_07062022.pdf?sequence=5&isAllo-wed=y

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lastensuojelulain ja varhaiskasvatuslain muuttamisesta VN/20569/2023. Viitattu 23.10.2023. HE LUONNOS 17.8.2023.pdf

Heino, T., Eronen, T., Kataja, K., Kestilä, L., Känkänen, P., Paananen, R., Pösö, T. & Rainio, A. 2013. Suojassa, syrjässä, selvinneenä – huostaan otetut ja sijoitetut lapset Suomessa. Teoksessa Reivinen, J. & Vähäkylä, L. (toim.) Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus. Viitattu 25.10.2023. Vaatii käyttöoikeuden. <https://www.elibrary.com/reader/9789524958189>

Hirschovits-Gerz, T., Hieno, T., Weckroth, N. & Ikonen, V. 2022. Lastensuojelun jälkihuolto. Teoksessa Hirschovits-Gerz, T., Weckroth, N. & Heino, T. (toim.) Ikäkuusi aikuistumiseen. Selvitys lastensuojelun jälkihuollon ja ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleiden nuorten tuesta ja palveluista. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 2/2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144027/RAP2022_002_23.2.2022_WEB_%20%20tk.pdf?sequence=7&isAllowed=y

Hirschovits-Gerz, T., Heino, T., Laine, T. & Weckroth, N. (toim.) 2023. Kohti laadukasta aikuistumisen tukea. Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä Eteenpäin -hankkeen loppuraportti. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 5/2023. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146536/RAP2023_005%20web%20tk.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Hämeen-Anttila, L. 2017. Lasten ja perheiden sosiaalipalvelut. Teoksessa Kananen A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. (toim.) Sosiaalityön käsikirja. 4. painos. Helsinki: Tietosanoma Oy.

Inkinen, H. & Lorentz, R. 2022. Nuorten kokemuksesta nousevia kehittämistavoitteita lastensuojelun jälkihuoltoon. Teoksessa Hirschovits-Gerz, T., Weckroth, N & Heino, T. (toim.) Ikkuna aikuistumiseen. Selvitys lastensuojelun jälkihuollon ja ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleiden nuorten tuesta ja palveluista. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 2/2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144027/RAP2022_002_23.2.2022_WEB_%20%20tk.pdf?sequence=7&isAllowed=y

Jahnukainen, J. & Tiili, A. 2022. Ei taikatempuja vaan tukea – Kokemusasiantuntijoiden suositukset lastensuojelun jälkihuollon kehittämiseksi. Lastensuojelun keskusliiton verkkojulkaisu 1/2022. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/2022/03/20220309EiTaikatemppujaVaantukeaOpas.pdf>

Kaasinen, M., Salokekkilä, P. & Häggman-Laitila, A. 2021. Experiences of Finnish care leavers of their involvement in the aftercare services for child welfare clients. *Health and Social Care in the community* 30 (1), e95–e104. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/hsc.13416>

Kestilä, L., Väisänen, A., Paananen, R., Heino, T. & Gissler, M. 2012. Kodin ulkopuolelle sijoitetut nuorina aikuisina: Rekisteripohjainen seurantatutkimus Suomessa vuonna 1987 syntyneistä. *Yhteiskuntapolitiikka-lehti* 6/2012, 599–620. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100138/YP6_2012_Kestila.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Suomen Yliopistopaino Oy: Juvenes Print.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Viitattu 1.6.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L12>

Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmä. 2019. Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Helsinki.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161637/STM_Rap_2019_43_Lastensuojelun_jalkihuollon_uudistamistyoryhman_loppuraportti.pdf?sequence=1&isAllowed=y
Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2019. MLL:n näkemykset nuorten syrjäytymisestä. Viitattu 10.11.2023. <https://www.mll.fi/kannanotot-ja-lausunnot/mlln-nakemykset-nuorten-syrjaytymisesta/>

Paulsen, V., Höjer, I. & Melke, A. 2018. Editorial 'leaving care in the Nordic Countries'. *Nordic Social Work Research* 8(1).
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/2156857X.2018.1520805>

Pietilä, I. 2017. Ryhmäkeskustelu. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvoori, J. (toim.), *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino.

Pukkio, S. & Hoikkala, S. 2016. Jälkihuolto kasvun ja itsenäistymisen tukena. Teoksessa Pukkio, S. & Hipp, T. (toim.) *Mikä jälki jää? Opas lastensuojelun jälkihuoltotyöhön*. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Opas-lastensuojelun-jalkihuoltotyohon-120616-1.pdf>

Ruti-Laakso, P., Weckroth, N. & Hirschovits-Gerz, T. 2023. Näkemyksiä aikuisutumisen tuen haasteista ja hyvistä käytännöistä. Teoksessa Hirschovits-Gerz, T., Heino, T., Laine, T. & Weckroth, N. (toim.) *Kohti laadukasta aikuistumisen tukea. Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä Eteenpäin -hankkeen loppuraportti. Raportti 5/2023*. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146536/URN_ISBN_978-952-408-078-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Ruusuvuori, J. 2010. Litteroijan muistilista. Teoksessa Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino.

Räty, T. 2023. *Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen*. 5. painos. Helsinki: Edita.

Sosiaali- ja terveysministeriö. n.d. Lastensuojelulain muutokset 1.1.2020. Viitattu 26.10.2023. <https://stm.fi/lastensuojelulain-muutokset>

Sote-uudistus. 2022. Sosiaalihuollon seurantarekisteri mahdollistaa viimein sosiaalipalveluiden yhdenvertaisen ja tehokkaan kehittämisen. Viitattu 24.10.2023. <https://soteuudistus.fi/-/sosiaalihuollon-seurantarekisteri-mahdollistaa-viimein-sosiaalipalveluiden-yhdenvertaisen-ja-tehokkaan-kehittamisen>

Talentia. 2023. Talentia tyrmää hallituksen esityksen lastensuojelun jälkihuollon ikärajan laskemisesta. Viitattu 24.10.2023. https://content-webapi.tuni.fi/proxy/public/2020-04/intra_kirjallisenraportoinninohje2020_v6.pdf

THL. n.d. Jälkihuolto. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 5.6.2023. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto>

Tiili, A. & Kuokkanen, J. 2021. Lapsen vuoksi - Lastensuojelun laitoshoidon vetovoimatekijät ja alalta työntävät tekijät. Lastensuojelun keskusliiton verkkojulkaisu 2/2021. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/2021/03/Lapsen-vuoksi-Lastensuojelun-laitoshoidon-vetovoimatekijat-ja-alalta-tyontavat-tekijat.pdf>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu 18.10.2023. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf

Törrönen, M. & Vauhkonen, T. 2012. Itsenäistyminen elämänvaiheena – osallistava vertaistutkimus sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten hyvinvoinnista. SOS-Lapsikylä ry. <https://www.sos-lapsikyla.fi/wp-content/uploads/2020/12/vertaistutkimus-SOS-Lapsikyla.pdf>

Valtioneuvosto. 2022. Mikä sote-uudistus? Viitattu 8.10.2023. <https://soteuudistus.fi/uudistus-lyhyesti->

Vilkkä, H. Tutki ja kehitä. 2021. 5. painos. Jyväskylä: PS-Kustannus. Viitattu 25.10.2023. Vaatii käyttöoikeuden. <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789523701731>

Vinnerljung, B. & Sallnäs, M. 2008. Into adulthood: a follow-up study of 718 young people who were placed in out-of-home care during their teens. *Child & Family Social Work* 13 (2), 144-155. <https://onlinelibrary-wiley-com.lib-proxy.tuni.fi/doi/10.1111/j.1365-2206.2007.00527.x>

Yliruka, L., Kantoluoto, A., Heino, T., Laine, T. & Hipp, T. (toim.). 2020. Itsenäistymistä ja hyvinvointia tukeva jälkihuolto ja nuorten aikuisten sosiaalityön mallinnus. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 32/2020. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140573/TY%c3%962020_032_Itsen%c3%a4istymist%c3%a4%20ja%20hyvinvointia%20tukeva%20j%c3%a4lkihuolto%20ja%20nuorten%20aikuisten%20sosiaality%c3%b6n%20mallinnus_s.pdf?sequence=4&isAllowed=y

LIITTEET

Liite 1. Suostumuslomake

SUOSTUMUSLOMAKE

Jälkihuollon toteuttaminen 21–24-vuotiaille asiakkaille

Asiakkaiden ja ohjaajien näkemyksiä jälkihuollosta Pirkanmaan hyvinvointialueella

Suostumus tutkimukseen osallistumiseksi

Minua on pyydetty osallistumaan yllä mainittuun tieteelliseen tutkimukseen ja olen saanut kirjallista tietoa tutkimuksesta ja mahdollisuuden esittää siitä tutkijalla (-joille) kysymyksiä.

Ymmärrän, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja että minulla on oikeus kieltäytyä siitä sekä peruuttaa suostumus ja keskeyttää tutkimus väliaikaisesti syytä ilmoittamatta. Ymmärrän myös, että tiedot käsitellään luottamuksellisesti.

Annan suostumukseni tutkimukseen.

Paikka ja päivämäärä

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Puhelinnumero

sähköpostiosoite

Liite 2. Alustavat haastattelukysymykset

Ryhmähaastattelu jälkihuollon asiakkaille

Aluksi esittäytyminen ja vielä tutkimuksen läpi käyminen

- Tutkimuksen tarkoitus
- Anonymiteetti
- Vapaaehtoisuus
- Tietosuoja

Kysymyksiä

- Mitä jälkihuolto sisältää sinun kohdallasi?
- Oletko tyytyväinen siihen/kaipaisitko jotakin muutosta?
- Miten tarpeesi jälkihuoltoon liittyen ovat muuttuneet iän myötä?
- Koetko hyötyneesi jälkihuollosta 21 ikävuoden jälkeen?
- Millaisena koet suhteesi omaohjaajaasi?
- Minkälaisia konkreettisia asioita jälkihuollon tulisi sisältää?
- Mitä kehityskohtia jälkihuollossa on sinun mielestäsi?

Ryhmähaastattelu jälkihuollon työntekijöille

Aluksi esittäytyminen ja vielä tutkimuksen läpi käyminen

- Tutkimuksen tarkoitus
- Anonymiteetti
- Vapaaehtoisuus
- Tietosuoja

Kysymyksiä

- Minkälaisia tarpeita asiakkaillanne on sinulta?
- Huomaatko eroavaisuuksia yli 21-vuotiaiden ja alle 21-vuotiaiden tarpeiden välillä?
- Minkälaisia konkreettisia asioita jälkihuollon tulisi sisältää?
- Millaisena koet suhteesi asiakkaisiisi?
- Mitä kehityskohtia jälkihuollossa on sinun mielestäsi?

Yhteiseen keskusteluun aiheita

- Asiakkaiden tarpeet ja toiveet sekä ohjaajien ajatuksia niistä
- Iän tuomat muutokset jälkihuoltoon liittyen
- Jälkihuollon sisältö
- Asiakkaiden ja ohjaajien välinen suhde
- Konkreettiset asiat jälkihuollossa
- Kehityskohteet ja niihin mahdollisia ratkaisuja

**Haluatko päästä vaikuttamaan
jälkihuoltoon?**

Etsimme 21-24 vuotiaita jälkihuollon
asiakkaita haastateltavaksi
opinnäytetyöhömmme

Tarkoituksenamme on selvittää
mitä tarpeita juuri teidän
ikäluokallanne on jälkihuollon
suhteen

Toteutus kevään aikana
ryhmähaastatteluna (4-6
hlö), kesto 1,5-2h.
Haastattelussa on myös
yhteinen osuus jälkihuollon
ohjaajien kanssa

Haastattelua varten tulee täyttää
suostumuslomake (nimi,
sähköposti ja puhelinnumero),
haastattelu kuitenkin toteutetaan
täysin anonyymisti!

Haastattelu tallennetaan
opinnäytetyötä varten, mutta
tallenteet hävitetään työn
valmistuttua. Tiedot ovat
luottamuksellisia eikä teitä
voida yhdistää vastauksiin

Mikäli kiinnostuit, voit
olla yhteydessä
jälkihuollon ohjaajiin!

Terveisin Marleena Aalto & Henna Koskiranta
Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosionomikoulutus
marleena.aalto@tuni.fi & henna.koskiranta@tuni.fi

Liite 4. Saatekirje

Hei!

Olemme kolmannen vuoden sosionomiopiskelijoita Tampereen ammattikorkeakoulusta ja teemme opinnäytetyötä lastensuojelun jälkihuollon 21–24-vuotiaiden asiakkaiden tarpeista ja toiveista jälkihuoltoon liittyen. Tarkoituksenamme on selvittää, mitä jälkihuollon olisi hyvä sisältää ja miten sitä tulisi toteuttaa, jotta se vastaisi tämän ikäryhmän tarpeita. Tutkimuksemme tavoitteena on saada nuorten ääni kuuluviin ja tuoda heidän tarpeitaan esiin, sekä kartoittaa mahdollisia kehityskohtia.

Haluamme toteuttaa tutkimuksemme ryhmähaastatteluna, johon tarvitsisimme noin 4–6 haastateltavaa. Haastattelu olisi tarkoitus järjestää keväällä 2023 ja sen kesto olisi noin 1,5–2 tuntia. Haastattelutilaisuus pitää sisällään myös yhteistä keskustelua jälkihuollon ohjaajien kanssa. Haastattelu tullaan tallentamaan litterointia varten, mutta tallennukset hävitetään opinnäytetyön valmistuttua. Aineistoa käytetään vain opinnäytetyössä.

Kerättyjä tietoja käsitellään luottamuksellisesti. Haastattelua varten kysymme teiltä nimeä, puhelinnumeroa ja sähköpostiosoitetta, mutta tiedot ovat vain meidän saavutettavissa. Haastattelun tuloksia ei kuitenkaan pysty yhdistämään teihin ja opinnäytetyössä esiinnytte anonymieinä. Haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja voitte peruuttaa osallistumisenne milloin vain. Jos teillä tulee mieleen mitään kysyttävää, ottakaa rohkeasti yhteyttä!

Ystävällisin terveisin

Henna Koskiranta & Marleena Aalto

henna.koskiranta@tuni.fi & marleena.aalto@tuni.fi

Tampereen ammattikorkeakoulu

Sosionomikoulutus